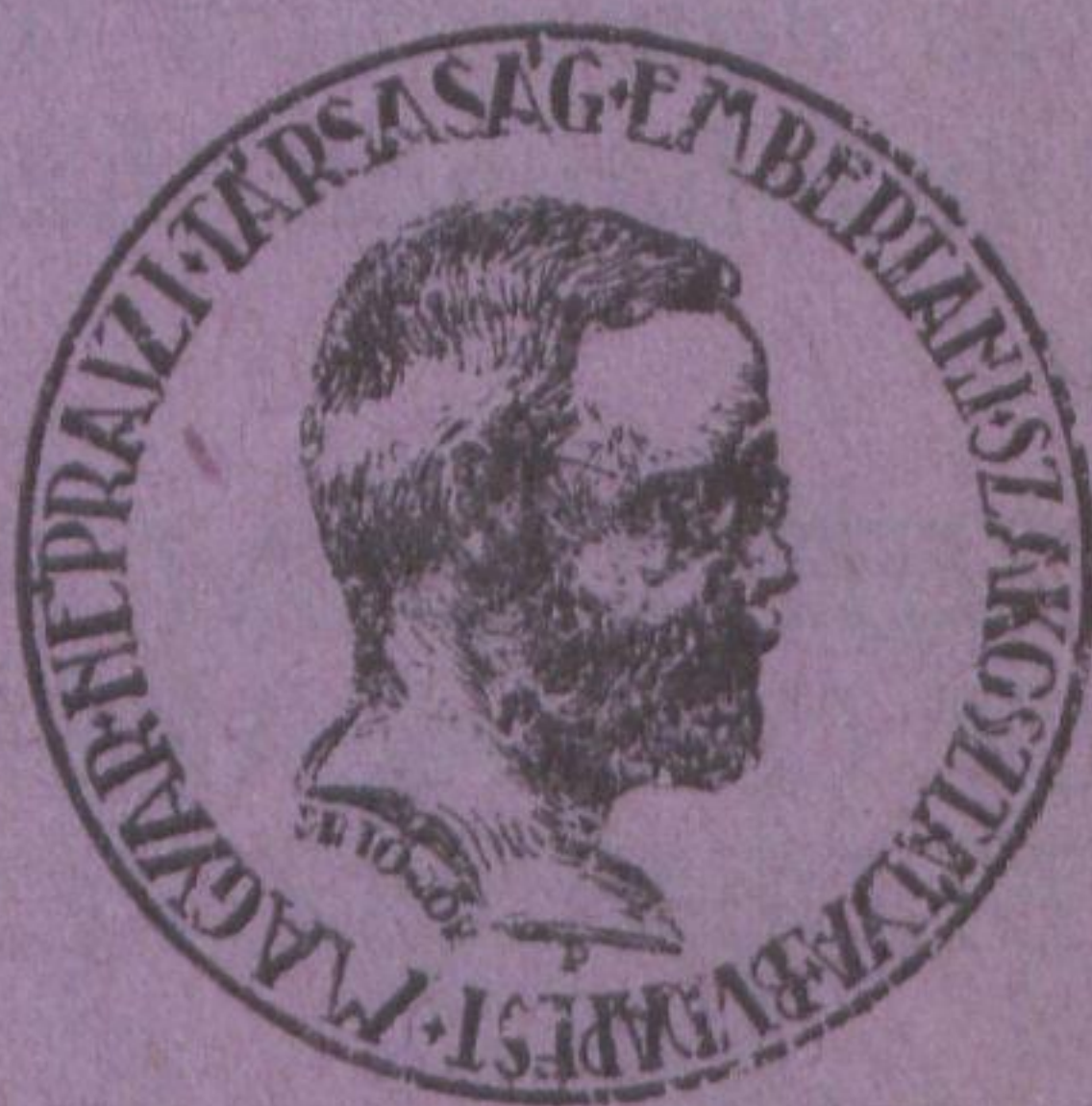

157 29

ANTROPOLÓGIAI FÜZETEK

(ANTHROFOLOGIA HUNGARICA)

II. ÉVFOLYAM.

5—6. SZÁM.

SZERKESZTI:

BARTUCZ LAJOS DR.

TARTALOM: *Bartucz Lajos dr.*: Az antropológiai kutatások jövőjének biztosítása hazánkban. — *Balogh Béla dr.*: Az antropológia Svédországban. — *Bartucz Lajos dr.*: Az iskolás gyermekek termete nemzetiség szerint II. — *Apró közlemények.* — *Irodalom.* — *Dr. Ludwig Bartucz*: Die Körpergrösse der Schulkinder in Ungarn mit Berücksichtigung der Nationalität. — *Dr. Géza Róheim*: Arunta and Marindanim II. — *Literatur.* —

MINDEN KÜLDEMÉNY A SZERKESZTŐ CIMÉRE:

BUDAPEST, VIII., JÓZSEF-UTCA 5. SZ., III. 17. KÜLDENDŐ.

ELŐFIZETÉSI ÁR 6 PENGŐ. — BOLTI ÁR 8 PENGŐ.

KIADJA A M. N. T. EMBERTANI SZAKOSZTÁLYA.

BUDAPEST, 1926.

FELHIVÁS!

Nagy anyagi nehézségek leküzdése után sikerült folyóiratunk II. évfolyamát befejeznünk. A III. évfolyamot 4 füzetben és illusztrálva óhajtjuk megjeleníteni még az 1926. év folyamán. Ezért nagyon kérjük előfizetőinket, hogy

**AZ ÚJ ELŐFIZETÉSI DIJAT (6 PENGŐ)
A MELLÉKELT CSEKKLAPON JULIUS
10-IG BEKÜLDENI SZIVESKEDJENEK.**

Aki előfizetési hátralékát a nevezett határidőig nem egyenlíti ki, annak folyóiratunk III. évfolyamát már nem küldhetjük.

**AKI 5 ÚJ, TÉNYLEGES ELŐFIZETŐT
SZEREZ, ANNAK FOLYÓIRATUNKAT
HÁROM ÉVIG INGYEN KÜLDJÜK.**

Áldozunk a magyar embertani tudományért!

Az Antropológiai Füzetek a Magyar Néprajzi Társaság
Embertani Szakosztályának folyóírata.

Új előfizetők részére az első évfolyam 4 pengő, a
második évfolyam 6 pengő.

Előfizetések és adományok a mellékelt 52027. számú
csekkclapon küldhetők be.

Minden levelezés, kézirat a szerkesztő címére:
DR. BARTUCZ LAJOS EGYET. MAGÁNTANÁR, BUDAPEST,
VIII. József-utca 5. III. 17. küldendő.

ANTROPOLÓGIAI FÜZETEK

(ANTHROPOLOGIA HUNGARICA)

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG
EMBERTANI SZAKOSZTÁLYÁNAK FOLYÓIRATA

ORGAN DER ANTHROP.
SECTION DER UNG. GES.
FÜR ETHNOGRAPHIE.

ORGANE DE LA SECTION
ANTHROP. DE LA SOC.
ETHNOGR. HONGROISE.

BD. II.

II. ÉVF.

TOME II.

1925.

SZERKESZTI :

BARTUCZ LAJOS DR.

BUDAPEST, 1926.

ANTHROPOLOGIAI MUSEUM

ETHNOLOGIAI MUSEUM

MAGYAR TERMÉSZETTUDOMÁNYI MÚZEUM

KÖNYVTÁRA

Revízió 199⁹-számítógépen

MAGYAR TERMÉSZETTUDOMÁNYI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA
NÖVEDEKNAPLÓ
19⁹⁹ év 49. 403 SZ.

TARTALOM.

INHALT.

TABLES DES MATIÈRES.

	Lap
<i>Balogh Béla</i> : Embertan és középiskola — — — —	1
„ „ Anthropology and Secondary Education — —	37
„ „ Az antropológia Svédországban — —	51
<i>Bartucz Lajos</i> : Az iskolás gyermekek termete nemzetiség szerint I. 15, II. 52	
„ „ Az antropológiai kutatások jövőjének biztosítása hazánkban — — — —	41
„ „ Die Körpergrösse der Schulkinder in Ungarn mit Berücksichtigung der Nationalität — — I. 36, II. 71	
<i>Eickstedt, E. Freiherr von</i> : Gautypen in Ungarn — —	23
<i>Róheim Géza</i> : Arunta and Marind-Anim — — I. 31, II. 80	

Apró közlemények. — Kleinere Mitteilungen. — Menus communiqués.

Nemzetközi embertani kongresszus — — — —	21
Uj embertani folyóirat — — — —	21
Anthropologische Untersuchungen und Ausgrabungen in Ungarn —	39
Az első magyar antropológia — — — —	60
A csallóközi magyarok 200 év előtt — — — —	60
A golyváról — — — —	61
17 milliárdos alapítvány antropológiai kutatásokra — — — —	61
Az embertan a német egyetemeken — — — —	61
A müncheni embertani tanszék betöltése — — — —	62
Az első rasszantropológiai kongresszus — — — —	62
Az embertan a tudományos Akadémiákon — — — —	62
Az antropológia Oroszországban — — — —	62
Antropológiai mozgalmak Angliában — — — —	63
A müncheni Gesellschaft für Anthropologie — — — —	63
Albinók Gold Coastban — — — —	63
Embertani tanszék Ausztráliában — — — —	63
Az antropológia halottai: von <i>Luschan, Stratz,</i> — — — —	63
<i>Abercromby, Hauschild, Testut, Vram, Sullivan, Martin</i> —	64

Irodalom. — Literatur. — Littérature.

<i>Dacqué</i> : Urwelt, Sage und Menschheit (V. E.) — — — —	21
<i>Pittard, E</i> : Les races et l'histoire — — — —	22
<i>Kraitschek, G.</i> : Rassenkunde — — — —	22
<i>Capitan</i> : La préhistoire — — — —	22
<i>Peyrony</i> : Éléments de préhistoire — — — —	22
Anthropologie. Praha. II. — — — —	22
Mitteilungen der Anthropol. Gesellschaft in Wien. Bd. LIV. — —	22
<i>Bocskay, O.</i> : Etudes comparatives des particularités ostéologiques du palais osseux de l'homme. (M. L.) — —	38
<i>Apor, A.</i> : Die Untersuchung der an den Schläfengegenden des menschl. Schädels auftretenden Gehirnreliefe. (K. A. T.) —	39

Scheidt, W.: Rassenkunde. Bd. I. (B. L.)	—	—	—	64
Klähn, H.: Das Problem der Rechtshändigkeit	—	—	—	65
Scheidt, W.: Die Rassen der jüngeren Steinzeit in Europa (B. L.)	—	—	—	65
Günther, H. F. k.: Kleine Rassenkunde Europas. (B. L.)	—	—	—	66
Lenz, F.: Ü. die biologischen Grundlagen der Erziehung. (B. L.)	—	—	—	66
Schlaginhaufen: Die menschlichen Skeletreste aus der Steinzeit des Wauwilersees (Luzern). (B. L.)	—	—	—	66
Andree, I.: Bergbau in der Vorzeit. I. (B. L.)	—	—	—	67
Torday, E.: On the Trail of the Bushongo. (B. B.)	—	—	—	68
Stein, A.: Innermost Asia its Geography as a Factor in History (B. B.)	—	—	—	68
Lukásová, L.: L'évolution des dent permanentes et l'évolution de „l'âge dentaire“ de jeunes filles. (B. B.)	—	—	—	68
Hildén, K.: Die anthropologische Erforschung Finnlands. (B. B.)	—	—	—	69
Bartucz, L.: Altungarische Schädel.	—	—	—	85

Az antropológiai kutatások jövőjének biztosítása hazánkban.

A magyar nemzeti kultúra új renaissance előtt áll. Többé-kevésbé elszigetelt életet élő s a rendelkezésre álló kevés tápláló nedvet egymás elől elszívni törekvő tudományos gyűjteményeinket és intézeteinket céltudatos, erős kéz a Nemzeti Múzeum hatalmas törzse köré egységbe tömörítette s megalakította az Országos Magyar Gyűjteményegyetem¹ sok reményre jogosító hatalmas szervezetét. Magában az életerős, szívós törzsben, a Magyar Nemzeti Múzeumban pedig fiatal, tetterős, inventiókban gazdag kertész gondos kezei alatt új tavasz jöttét jelző, hatalmas nedvkeringés indul. A Néprajzi Tár új, megfelelőbb elhelyezést nyer s szellemi erői az elemek pusztító ereje ellen folytatott évtizedes viaskodásból felszabadulnak, hogy az új hajlékban rendezvén a régi anyagot, újult erővel folytassák és befejezzék a magyar nép tárgyi és szellemi hagyatékának minél teljesebb megmentését. A Régiségtárnak évtizedeken át összegyűjtött kincsei új, pompás kiállításban tárulnak szemeink elé. Az Állattár irodáit és tudományos gyűjteményeit új helyiségbe költözteti, hogy a régiben helyet adjon a Könyvtár és a Levéltár — immár elődázhatatlan — terjeszkedésének. Új gondolatok termelődnek, nagyszabású tervek érlelődnek.

A gondolatoknak és terveknek ebben a nagy érlelődési szakában legyen szabad a figyelmet egy tudományágra, egyik speciális nemzeti feladatunkra irányítani, amely eddig — legalább is intézményesen megszervezve — hiányzott a Nemzeti Múzeum gazdag munkaköréből. Ez a tudományszak nem más, mint az utolsó évtizedekben világszerte bámulatos fejlődésnek indult *embertan*, a speciális nemzeti feladat pedig: *hazánk népeinek, s legfőképen a magyarságnak rendszeres embertani felvétele, feldolgozása.*

Mindjárt fel is vetjük a kérdést: *van-e létjogosultsága az*

¹Dr. Gróf Klebelsberg Kuno: Elnöki megnyitó beszéd az Orsz. Magyar Gyűjteményegyetem tanácsának 1922. évi november hó 18-iki alakuló ülésén. Budapest, 1922.

embertannak a Magyar Nemzeti Múzeumban és ha igen, milyen keretben s megvalósítható-e az mai gazdaságilag megnyomorított helyzetünkben?

A tőkérdésre a feleletet megadják a múzeum alapítói célkitűzésükben s megadja az új főigazgató, dr. Hóman Bálint beiktatása alkalmával mondott tartalmas beszédében.¹

„A Magyar Nemzeti Múzeum *nemzeti jellegű tudományos intézet*. . . . A Magyar Nemzeti Múzeumban egybefoglalt történelmi és természettudományi intézetek, a magyar szellem és a magyar föld termékeit gyűjtve, a magyar tudomány eminens céljait szolgálják, mert a magyar tudomány feladata épen a speciálisan magyar kultúrának vizsgálata és megismerése. Nemzetközi elismeréshez és jelentőséghez is azáltal jut, ha a sajátosan magyar jellegű, csak nálunk, a mi nemzeti anyagunkból megismerhető tudományos igazságokat keresi és ismerteti meg a világ tudományosságával. . . . Feladata a gyűjtési körébe tartozó magyar vonatkozású anyagnak a lehetőség határáig teljes felkutatása, összegyűjtése, rendezése és nyers feldolgozása s e munkálatok eredményeinek publikálása; szóval az anyagnak a tudományos használatra, illetőleg a teljes tudományos feldolgozásra való előkészítése.“

Ha tehát a Magyar Nemzeti Múzeum öncélúan gyűjti és feldolgozza a magyar föld állat-, növény-, ásványvilágát, történelmi és kultúrtörténelmi, néprajzi, régészeti emlékeit, bizonyítékait, akkor ép oly joggal és tudományos öncélúsággal kell, hogy gyűjtse és feldolgozza annak az embernek testi és szellemi mivoltára vonatkozó maradványokat, bizonyítékokat, aki ennek a történetnek főszereplője volt, aki ezeket a kultúrákat (részben örökölt szervezeti minémúsége alapján) létrehozta. Ha fontos ismernünk, aminthogy nagyon fontos, a hazai állatokat, növényeket, ásványokat, akkor legalább is éppen olyan fontos ismernünk a magyar föld embertípusait, legfőképen a magyar embert, a maga teljes testi és szellemi mivoltában, ezerféle vonatkozásában s a történelmi és kulturális fejlődéssel szoros kapcsolatban álló, azt megmagyarázó, embertani fejlődéstörténetében.

Itt azután eljutunk ahhoz, amit más alkalommal már fej-

1, Dr. Hóman Bálint beszéde. Elmondotta a M. N. Múzeum főigazgatójává történt beiktatásakor. Budapest, 1924.

tegettem,¹ hogy amíg egyfelől a magyar antropológia legfőbb feladata a magyar föld emberének, embertípusainak, legfőképen a magyar embernek tudományos megismerése, addig másfelől e feladat megvalósítása a Magyar Nemzeti Múzeumnak tudományos öncélúságból vállalandó legsajátosabb feladatai közé tartozik. Ezt követeli úgy nemzeti létünk, mint az egyetemes emberi tudomány érdeke.

Ha azután e mellett a rendszeres embertani vizsgálatok még olyan eredményekre is vezetnek, amelyek a történelem néprajz, régészet, nyelvészet megállapításait kiegészítik, feltevéseit erősítik vagy helyesbítik, — különösen ama régi időkre vonatkozólag, melyekre a nevezett tudományok már mind kevesebb és kevesebb bizonyítékkal rendelkeznek, s amelyek viszont az antropológiának a testi jellegek törvényszerű öröklődése és tartós volta folytán a kutatásokra tág teret és nagy lehetőségeket nyújtanak — akkor az az embertannak fentemlített múzeumi tudományos öncélúságát csak fokozhatja és semmiképen sem szabad, hogy azt a szomszéd tudományokkal szemben a segédszakma szerepére süllyessze.

Az elvi tudományos álláspont tehát csak az lehet, hogy az embertant a Magyar Nemzeti Múzeumban nem azon a címen illeti meg hely, mert a történelmi, régészeti és néprajzi kutatásoknak fontos támpontokat, kiegészítéseket nyújt és nem annyi hely illeti meg, amennyire épen a nyújtott támogatás, kiegészítő munka alapján igényt tarthat, hanem épen olyan tudományos öncélúság alapján illeti meg hely, mint a többi tudományokat, minthogy a magyar föld emberanyagának, embertípusainak gyűjtésével, feldolgozásával foglalkozik. Vagyis a Magyar Nemzeti Múzeum kebelében egy embertani osztály, alosztály, intézet — mindegy, hogy minek nevezzük — ép oly jogosult, ép oly fontos és kívánatos, mint az állat-, növény-, ásvány-öslénytár.

Az elvi tudományos álláspont eme kidomborítása után vessünk egy pillantást arra, hogy a külföldi nagy múzeumokban van-e s milyen szerepe van az embertannak?

A Minerva adatai alapján 50 külföldi államban, illetve városban találunk olyan nagy múzeumot, melynek különálló

1. Dr. Bartucz Lajos A magyarság tanulmányozása. Magyar Élet II. évf. 3. sz. Budapest, 1923. febr. U. a: A hazai embertan múltja és a jövő feladatai. Antrop. Füzetek I. 1-3. sz. Budapest, 1923.

embertani gyűjteménye van. Ezek közül a legfontosabbak: Bogota, Chicago, La Plata, Madrid, San Francisco, Warsó, Washington, hol a nemzeti múzeumoknak önálló, hatalmas antropológiai osztálya van. Bukarest, Dijon, Ekaterinburg, Milano, Manila, New Hawen, New-York, Páris, Trieszt-ben a természettudományi múzeumcsoporton belül találunk embertani alosztályt. Frankfurt, Hamburg, Lissabon, Wien múzeumaiban együttes embertani és néprajzi osztály, Calcuttában pedig közös antropológiai és zoológiai múzeum van. Külön vezető szakember gondozására bízott antropológiai gyűjteménye van az Adelaide, Bonn, Brisbane, Kapstadt, Lübeck, Manchester és Saó-Paolo-i múzeumoknak. Drezdában közös antropológiai, zoológiai és néprajzi múzeumot látunk. Praehistóriával kapcsolatos az embertani múzeum Köln, München, Nantes-ben, majd Lausanne, Rio de Janeiro, Berlin, Bombay, Santiago múzeuma az embertani, néprajzi és régészeti gyűjteményt egyesíti közös szervezetben úgy, hogy mindenik csoportnak meg vannak a maga külön szaktudósai. Szent Péterváron az orosz embertani társaság gyűjteménye mellett még külön anatómiai és embertani múzeumot találunk. Kisebb, külön szervezettel nem bíró, de azért külön szakember vezetésére bízott embertani gyűjtemény azután egész sereg van. Eltekintve a magán gyűjteményektől, legalább 60 egyetemi s vagy 30 tudományos társasággal kapcsolatos embertani gyűjtemény létezik.

A felsorolt esetek többségében az embertani gyűjtemény a természettudományi múzeumcsoport keretében, mint a többi szakmával egyenrangú osztály, alosztály szerepel. Nem ritka azonban a néprajzi vagy régészeti gyűjteményekkel való együttes szereplése sem. Mindkettőnek megvan a maga jogosultsága. Az előbbiekkal anyaga, módszere, az utóbbiakkal az anyaggyűjtés helye és ethnikai vonatkozásai kötik össze. S hogy melyik irányban kapcsolódik, az sokszor az adott körülményektől függ.

A tiszta tudomány szempontjából kétségkívül az a legideálisabb állapot, ha az embertan önálló osztály alakjában van megszervezve úgy, hogy középhelyet foglal el az állattár, régészet és néprajz között. 1915-ben végzett külföldi tanulmányutam alkalmával azt tapasztaltam, hogy rasszantropológiai szempontból azoknak a múzeumoknak a működése a legeredménydúsabb, melyekben az embertan, régészet és néprajz kü-

lön osztályokban ugyan, de azért közös szervezetben úgy vannak egyesítve, hogy együttes munkálkodás által minden kutatási alkalmat a leggazdaságosabban ki tudnak használni, s viszont a közös szervezet dacára mindegyik osztály annyira független, hogy speciális külön feladataikban egymást sohasem gátolják.

Nézzük azonban a kérdést idehaza.

Sajnos, itt a külföldtől kissé elmaradtunk, nem annyira a lehetőségek hiányában, mint inkább a saját hibánkból. Amíg Budapest a világ városai között a huszonnegyedik helyet foglalja el s amíg 1881-ben az egyetemi embertani tanszék felállításában a tizenötödik helyre jutott, addig az embertannak a nemzeti múzeumban való képviseltetése terén alaposan lemaradtunk, mert abban csak 1915-ig több mint 50 külföldi város előzött meg bennünket.

Pedig történelmi és földrajzi helyzetünk épen embertani szempontból olyan kedvező, hogy Budapesten kellene lennie Európa leghatalmasabb antropológiai múzeumának. A Kárpátok gyűrűje által körülzárított hatalmas alföldi medencébe, mint a népek áradatának útjában fekvő nagy örvénybe, évezredek óta át egyik nép a másik után sodródott bele. Ezek azután épen a környező természeti akadályok miatt részben, vagy egészben itt is maradtak, legfeljebb hogy a régebbiek az újabb jövevények által lakatlan területekre, hegyek, erdők, mocsarak közé szorítottak, majd idővel velük keveredtek s végül embertani szempontból olyan érdekes és sokelemű vegyüléket, valószínűleg élő tipusmúzeumot alkottak, mint Európa kevés más területén. Kifejeződik ez Magyarország ethnikumának, néprajzi típusainak óriási változatosságában, gazdagságában. Hazánk földje lépten-nyomon tele van régi temetőkkal, melyekből a kőkortól a jelen korig minden kultúrkornak embertípusai a legnagyobb bőségben kerülnek napfényre. Sajnos, azonban országos embertani múzeum helyett a legtöbbször szétszórás, pusztulás lesz osztályrészük. Felástak már nálunk 4000 síros avar, több ezer síros hunn, magyar és sok száz síros jazyg, kelta stb. temetőket. Ennek dacára mai napig is alig tudunk valamit, akár a hazai kő-, bronz-, vaskor emberének, akár a húnok, avarok antropológiai mivoltáról, mert eltekintve néhány kivételtől, rendszeren csak a gyűrűket, fegyvereket stb. szedték ki, a koponyákat, csontvázakat pedig elpusztították, vagy visz-

szahányták a földbe. Pedig épen a fentnevezett oknál fogva, sok európai fontosságú rasszantropológiai kérdés megfejtésének Magyarországon van a kulcsa. Ezért van az, hogy Magyarországnak a hazai antropológiai kutatások terén való elmaradottságát az egyetemes embertani tudomány is károsan érzi, amint azt a külföld jeles kutatói már nem egyszer szemrehányóan felpanaszolták.¹

Eszembe jut itt az az érdekes s nagyon jellemző kis epizód, mely boldogult *Török Auréllal* történt a párisi világtárlaton. A kiállítást végig nézvéen megütközéssel tapasztalta, hogy a magyarság embertani típusai ott nincsenek képviselve. Mindössze egy bécsi tanárnak volt egy kis koponya gyűjteménye kiállítva: „vrais types magyars” címmel, de azok egytől-egyig szemenszedett gonosztevők koponyái voltak. Erre *Török* panasszal fordult a kiállítás embertani csoportjának igazgatójához, aki történetesen *Broca Pál*, az embertani tudomány atyamestere volt. *Broca* a következőket felelte: „Az eset valóban nagyon sajnálatos, de önök magyarok az okai. Miért nem tárják a világ elé tudományos adataikat és gyűjteményeiket? Miért nem gyűjtenek rendszeresen? Amidőn Budapesten jártam², hiába kerestem az önök muzeumában embertani gyűjteményt. Hát önök, lovagias magyarok, annyira sem becsülik a saját fajukat, hogy annak tudományos buvárlatával foglalkoznának?”

Jelentéktelennek látszó epizód, pedig sokat tanulhatunk belőle.

S Török Aurélon fogott is a lecke, mert párját ritkító energiával fogott a gyűjtéshez s 30 év alatt valóban bámulatos tömegű anyagot hordott össze. Sajnos, gyűjteményének értéke nem áll arányban a koponyák számával. Kellő kritika és tervszerűség nélkül gyűjtött. Majd a történelmi, régészeti és néprajz alapról való letérés következtében a hatalmas gyűjteményanyagának vezetése, irányítása és rasszantropológiai értékesítése mindjobban kisiklott kezei közül, úgy hogy az a magyarság embertani múzeuma helyett csakhamar egyoldalú csonttani

1. *Dr. Egon Freiherr v. Eickstedt*. Gautypen im Ungarn. Anthropol. Hung. II. 1—4. sz. Bpest, 1925.

2. Egyébként *Broca* volt az, aki 1876-ban, a Budapesten tartott nemzetközi ősrégészeti és embertani kongresszus alkalmával, a Magyar Nemzeti Múzeumban embertani osztály felállítását szorgalmazta s ennek eredményeként az egyetemi embertani tanszék felállítása 1881-ben.

gyűjteménnyé lett. S a dolog természetében rejlik, hogy ily módon a gyűjteménynek eredetileg értékesebb, a Nemzeti Múzeumból letét képen odakerült része is, az idő haladtával mind jobban elveszítette értékét.

Am mindezekért *Török Aurélt* a legkisebb szemrehányás sem illeti, mert ő a maga személyében megtett mindent, ami emberileg megtehető. Ellenben tévesnek bizonyult az a gondolat, mely a magyar föld népeire vonatkozó antropológiai bizonyítékok rendszeres összegyűjtését és feldolgozását, valamint hazánk mai lakosságának rendszeres embertani felvételét, *Broca* által a Magyar Nemzeti Múzeum kebelébe szánt országos embertani intézet és múzeum helyett, az embertani tanszékkal kapcsolatos intézet által vélte megoldhatni. Mert világos, hogy hazánk rendszeres antropológiai felvétele, az arra vonatkozó tárgyi és tudományos adat-bizonyítékok rendszeres összegyűjtése, kezelése és feldolgozása olyan hatalmas feladat, melyet egy egyetemi intézet a legkedvezőbb körülmények között is csak hiányosan tudna elvégezni. A speciális egyetemi feladat, a tanítás, a hallgatóknak alapos elméleti és gyakorlati kiképzése s amellet a tudomány mindenkori színvonalán való megmaradás, a lelkiismeretes tanárt és tanársegédet annyira igénybe veszi, hogy ilyen nagyarányú, egész embert követelő s jórészt múzeumi feladat megvalósítására fizikai idejük sem juthat. Vajjon elképzelhető-e, hogy pl. a m. kir. Földtani Intézet, vagy a Magyar Nemzeti Múzeum állattárának munkakörét elvégezze a megfelelő egyetemi tanszék, illetve a vele kapcsolatos intézet anélkül, hogy valamelyik munkakör hátterbe ne szoruljon?

Belátta ezt élete utolsó éveiben maga *Török Aurél* is, azért több ízben gyűjteményének a Magyar Nemzeti Múzeumhoz való csatolását szorgalmazta. Terve megvalósulását azonban a halál megakadályozta.

A hazai antropológia speciális nemzeti feladatait s e téren a Magyar Nemzeti Múzeum nagy hívatását a leghelyesebben *Jankó János* fogta fel. Nagy olvasottsága, európai látköre és helyes érzéke felismertették vele a célra vezető leghelyesebb utat. Alig veszi át a Néprajzi Osztály vezetését, évi jelentésében az Osztály programjáról máris a következőket írja:

„Nem kevésbé fontos feladatunk, hogy magyar hazánkban jelenleg élő, a magyarok bejövetele óta élt, sőt a magya-

rokat megelőzőleg hazánkban lakott népek és nemzetiségek antropológiájának alak-elemeit is megismerhessük, gyűjteményileg bemutathassuk, mert míg egyrészt e rassztanulmány a múlt és jelen, az archaeológiai és ethnografiai osztály közt szervi kapcsolatot létesít, másrészt kezünkbe azon fonalat nyújtja, mely a rasszok antropológiai tanulmányozása alapján magyar népünknek hovátartozását s az abba olvadt idegen elemek viszonyát mutatja ki."

És *Jankó János* nem maradt a tervezgetéseknél, hanem azonnal tervszerű munkához látott. 1895 aug. 7-én kelt jelentésében már azt írja, hogy e „3-ik irányban, rasszjaink antropológiai tanulmányozásában osztályunk szintén haladt előre. E tekintetben megemlítem, hogy az ezredéves országos kiállítás alkalmából eszközöndő ásatásokban is résztvettünk, melyek csontleletei az osztályba kerültek, mint egyébként más ásatásokból kikerült csontleletek is. *Mindezen antropológiai anyag a néprajzi osztályt egy külön alosztállyal, az embertani osztállyal gyarapította* és így az őskori sírleletek csontanyaga felállításának, ennek a hazai ethnographiával való viszonyítása szempontjából rendkívül fontos feladatnak, szintén utját törtük meg."

Ő kezdi meg Magyarország mai lakosságának első rendszerebb emberiani vizsgálatát és fényképezését is s e célból a Néprajzi Osztályban 1896-ban antropológiai laboratóriumot szervez. Hogy pedig hiteles faji anyaghoz jusson, ásatásokat végez és végeztet s pár év alatt a Néprajzi Osztályt olyan értékes és sokoldalú emberiani gyűjteménnyel gazdagítja, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum 100 éves évfordulója alkalmával kiadott „Emlékkönyv“-ben *Semayer* már külön fejezetben számolhat be a Néprajzi Osztály emberiani gyűjteményéről.

Jankó János korai halála azonban derékban törte ketté hazánk emberiani feldolgozásának szépen megindított munkáját. *Jankó* nagyszabású kezdeménye a Magyar Nemzeti Múzeumban nemcsak folytatásra nem talált, de már-már teljes pusztulásnak indult a *Jankó* által gyűjtött, de intézményesen meg nem szervezett értékes emberiani anyag is, míg nem a Néprajzi Osztály új igazgatójában, *dr. Bátky Zsigmond*ban, ismét megértő pártfogóra talált az emberian múzeumi ügye, úgy hogy *Jankó János* gyűjteménye nemcsak a további pusztulástól mentetett meg, hanem sikerült azt újabb igen értékes szerzeményekkel is gazdagítani.

Foglalkozzunk most röviden azzal a kérdéssel, hogy mi a feladatunk a jövőt illetően.

A hazai hivatalos antropológia 45 éves múltja és épen a legnemzetibb feladataink terén való — bár jórészt rajta kívül fekvő okokból származó — meddősége egyrészt s a Jankó-féle iránynak pár év alatt elért, nagy reményekre jogosító sikerei másrészt, világosan mutatják az utat, melyen haladnunk kell. Nem a bizonytalanság ködébe vesző messzi múltból, csonttani kuriózumok kereséséből s rendszertelen osteológiai tömeggyűjtésből kell kiindulni, hanem a történelmi, településtörténeti, néprajzi, nyelvészeti régészeti alapra helyezkedve, vagy legalább is e szomszéd tudományszakmák eredményeinek állandó szem előtt tartásával, rögtön hozzá kell látnunk hazánk mai lakosságának, legfőképen pedig a régi ethnikumoknak (kun, palóc, jász székely, matyó, Göcsej, Őrség, Sárköz stb.) nagyarányú, rendszeres embertani felvételéhez és fényképezéséhez. Ezzel kapcsolatban meg kell kezdeni a történelmi okmányok alapján hitelesen megállapítható, de időközben elpusztult (törökkori, tatárjárás utáni és előtti, árpádkori, honfoglaláskori) telepek temetőinek rendszeres ásatását és a belőlük előkerülő koponyák, csontvázak embertani vizsgálatát úgy, hogy a régészeti leletek állandó figyelemmel kísérése alapján a rendi szervezetre is következtetni lehessen. Azután a régészettel karöltve meg kell mentenünk a szláv, avar, hunn népvándorlás, La Téne, bronz, réz, kőkori lelőhelyekről előkerülő hiteles emberi maradványokat, hogy azok vizsgálata alapján a honfoglalás előtt hazánkban élt embertípusokat megismerjük s azoknak a honfoglalókkal való mikénti keveredését s a mai magyarság antropológiai arculatában való szerepét megállapíthassuk. Nagy súlyt kell helyeznünk természetesen a kutatásoknak család-történeti irányban s a társadalmi rétegzettség szerint való kiterjesztésére is, mert tudvalevőleg a társadalmi rétegek a legtöbbször beolvadt ethnikumokat takarnak. De ki kell mennünk a határokon túl ama területekre is, melyeken hazai népeleink valaha megfordultak s mindama népekhez, kiknek ősei a honfoglalókkal valaha ethnikai, nyelvi, kulturális stb. kapcsolatban állottak. Csak így juthatunk el a mai magyarság egyes elemeinek valódi embertani megértéséhez, faji eredetünk, rasszbeli mivoltunk helyes megfejtéséhez.

Hogy azonban ez a rendszeres s eredményre vezető mun-

ka megkezdődhessék, ahhoz első feltétel, hogy a Magyar Nemzeti Múzeumban *Jankó János* által felállított embertani laboratóriumot a szükséges eszközökkel felszereljük, az általa tervezett embertani osztály, illetve a már 1876-ban *Broca Pál* és később *Török Aurél* által javasolt Országos Embertani Intézet és Múzeum alapjait intézményesen lerakjuk. Mert végezhetnek ugyan egyes emberek is igen értékes munkát, amint végeztek már a múltban. Ez a munka azonban ilyen szerv nélkül mindig szűkkörű s eredményeiben veszélyeztetett lesz. Azt a nagy nemzeti programot, hazánk rendszeres embertani felkutatását és feldolgozását pedig a tudomány színvonalán zavartalanul végezni csak egy ilyen, erre a célra anyagiakkal és szellemiakkal berendezett intézet képes, az is csak akkor, ha működése tervszerű, öncélú s jövője intézményesen megszervezett és biztosított. Egy ilyen intézetnek a meglévő alapokon való kiépítéséhez pedig olyan kevés anyagi áldozat kell, hogy az a mai sanyarú gazdasági helyzetünkben is könnyen megvalósítható. Mert nem az intézet fényessége a fontos, hanem a benne folyó, jól megszervezett, céltudatos munka.

És ha a határokon túlra tekintünk s azt látjuk, hogy az embertan az utolsó két évtizedben mindenütt szinte nem sejtett fejlődésnek indult s világszerte a tudományos fajkutatás, a rasszantropológia jegyében mozog; s ha továbbá azt tapasztaljuk, hogy nemcsak a nyugati nagy kultúrnemzetek, de a körülöttünk lévő összes kisebb államok is egymás után újabb és újabb hasonló intézményeket létesítenek és sietve látnak hozzá, hogy a saját területük népeinek, a saját fajuknak — elsőrangú nemzeti programmá tett — embertani feldolgozását minél szélesebb alapon megvalósítsák, vajjon mi megengedhetjük-e magunknak azt a luxust, hogy ezt a körülöttünk folyó lázas tevékenységet karba tett kézzel szemléljük csupán? Hát a mi saját fajunk, a mi nemzeti mivoltunk nem érdemli meg, hogy annak rendszeres embertani tanulmányozását intézményesen biztosítsuk? S a külföld tudósainak kell bennünket az egyetemes emberi tudomány érdeke alapján arra figyelmeztetni, ami egyébként is elsőrangú nemzeti érdekünk? És féltő, — komoly előjelei már mutatkoznak — hogy ha sokáig késlekedünk, majd a külföld tudósai és antropológiai intézetei fogják elvégezni azt a munkát, ami az egyetemes emberi tudomány birodalmában a mi speciális nemzeti fel-

adatunk volna s el fogják végezni, nem azért, hogy dicsőségünket növeljék, hogy rajtunk segítsenek, hanem mert tudják, hogy nagy európai problémák megoldásának kulcsa hazánkban van.

Dr. Bartucz Lajos,

Az antropológia Svédországban.

Ama nemzetek között, kik az embertani tudomány fejlesztésében szerepet játszottak, a svédeket mindig az első sorban találjuk. *Linné*, majd a két *Retzius*, az újabbak közül meg *Lundborg*, mind egy-egy korszakot jeleznek nemcsak Svédországban, de az egyetemes embertani tudomány történetében is.

A svédek nagy fajszeretete és fogékonysága minden magasabb kultúra iránt, az antropológiát és rasszbiológiát valóságos nemzeti tudománnyá emelte. S *Lundborg* fáradhatatlan munkásságának az eredménye, hogy 1921-ben felállították a svéd rasszbiológiai intézetet, mely Európában az első, embertani alapon nyugvó, állami eugenikai intézet. Célja amaz összes tényezők tudományos tanulmányozása, melyek befolyást gyakorolnak a jövő nemzedék testi és szellemi mineműségére.

Ezt a nagyjelentőségű kultúreseményt a svéd tudomány „The Swedish Nation in Word and Picture” címmel *Lundborg* és *Runnström* szerkesztésében s a Svéd Rasszhygieniai Társaság szakembereinek közreműködésével megjelent, nemcsak külsőleg díszes, de tartalmilag is nagyértékű, jubiláris munkával örökítette meg. Képet nyerünk belőle arról a nagyarányú és sokoldalú munkásságról, melyet a svéd tudósok az antropológia, rasszbiológia és eugenika terén eddig kifejtettek.

A mű első részében 18 érdekesnél érdekesebb cikket találunk. *Montelius* kimutatja, hogy a cro-magnoni rassz volt az, amely Skandináviát az utolsó eljegesedés után benépesítette. Ennek a rassznak ivadéka a mai északeurópai u. n. teuton rassz, mely legtisztábban ma Svédországban található. Mindazonáltal nem tartja Skandináviát az összes indogermánok őshazájának. *O. v. Friesen* a különféle germán törzseknek Skandináviából való szétáramlásával foglalkozik. A Visztula torkolatának környéke volt a germánok második hazája, honnan Európa különböző részeibe szétvándoroltak.

Lundborg ismerteti a svéd nemzet rassz-elemeit s azok antropológiai jellegeit. Svédországban a termet mindenütt 170 cm. felett van s a lakosság 87 %^o-a hosszúfejű. Kek-szürke szem 66·7 %^o-ban s szőke haj 75·3 %^o-ban fordul elő. Északon a lapp beolvadás s délen alpesi típusúak beszivárgása következtében alacsonyabb a termet, rövidebb a fej s barnább a szem, haj, bőr színe. S bár az északeurópai u. n. teuton rassznak szülő-hazája Svédország, mégis teljesen tisztán, országos átlagban ma már ott is csak 10·7 %^o-ban található s ahol a legsűrűbben lakik: Dalslandban, ott is csak 18·3 %^o.

Bergfors svéd írók nyomán a svéd nemzeti jellemet festi, *Ramström* pedig a svéd antropológusok és rasszbiológusok gazdag munkásságát tárja elénk. *Hjalmar Anderson* a svéd rasszbiológiai intézetet ismerteti, majd *Lundborg* egy paraszt családban végzett rasszbiológiai megfigyeléseit közli.

Hultkrantz és *Bergman*, valamint *Schauman* a svéd eugenika aktuális problémáit tárgyalják, majd ugyancsak *Bergman* az 1919-ben Stockholmban és Upsalában *Lundborg* kezdeményezésére rendezett nagyarányú s igen tanulságos típus-kiállításról számol be, melyet a felnőtt lakosság 40 %^o-a nézett végig.

Bennünket magyarokat különösebben is érdekel *Kaarlo Hildén* cikke, melyben a finnországi embertani kutatások eredményeit vázolja.

Heribert-Nilsson, *H. Nilsson-Ehle*, *O. Rosenberg*, *H. Federley*, *H. Tedin* és *R. Larsson* a svéd örökléstani kutatásokat s az azzal kapcsolatos intézményeket ismertetik.

A munka második részében pompás fényképfelvételek mutatják be 20. táblán Svédország nép- és rassztypusait.

Dr. Balogh Béla

Az iskolás gyermekek termetbeli növekedése Magyarországon.

II.

A különböző nemzetiségű iskolás gyermekek termetét az eddigiekben főleg abból a szempontból vizsgáltuk, vajjon a termetbeli növekedés általános lefolyásában vannak-e náluk bizonyos különbségek. Most e különbségeket összehasonlító szempontból

vesszük tüzetesebben szemügyre. Mert fontos pl. tudnunk, hogy az egyes nemzetiségek között felnőtt korban tapasztalható természetbeli különbségek meg vannak-e már a fejlődés korában is? S ha igen, mikor lépnek fel először s minő hatással van rájuk az ivarérés? Hogy e kérdésekre feleletet kapjak 71-ik lapon közölt IV. táblázatban összeállítottam a vizsgált gyermekek évenkénti átlagos természetadatait nemzetiség szerint csoportosítva.

E táblázat adatainak tüzetes összehasonlításából arra az eredményre jutunk, hogy 9—12 éves korban, tehát épen abban az időben, melyre a legtöbb adattal rendelkezünk, az ötféle nemzetiségű gyermekek között legkisebbek az oláhok, valamivel nagyobbak a szlávok, középhelyet foglalnak el a magyarok, ezeknél is magasabbak a németek s végül legmagasabbak a zsidók. Minthogy pedig e természetbeli sorrend a nevezett években, úgy a fiúknál, mint a leányoknál, csaknem kivétel nélkül ismétlődik, semmiesetre sem mondható véletlen jelenségnek, hanem inkább a mellett szól, hogy 9—12 éves korban a természet a vizsgált nemzetiségeknél már észrevehető rasszbeli különbségeket árul el. Hogy aztán a természetbeli különbségek ugyanazok-e, mint felnőtt korban, az megint más kérdés. Ha ugyanazok, akkor azt mondhatjuk, hogy az illető nemzetiségű gyermekek természetbeli fejlődése a felnőttkori rasszkülönbség bélyegével jelegezve párhuzamosan halad, ha pedig nem egyformák akkor a természetbeli növekedés az illető nemzetiségek rasszbeli összetétele szerint különböző. Lássuk már most, vajjon adatainkból melyik irányban vonhatunk következtetést.

Mindenekelőtt szemünkbe ötlük, hogy 9—12 éves kortól lefelé és felfelé az ötféle nemzetiségű gyermekeknek fent említett természetbeli sorrendje: oláh, szláv, magyar, német, zsidó, mind szabálytalanabb lesz és pedig 12 éves kortól felfelé nagyobb mértékben mint 9 éves kortól lefelé, végül a természetbeli sorrend egészen megváltozik. A sorrend e változására hatással van kétségekivül az is, hogy ezen életévek aránylag már kevesebb számú gyermek által vannak képviselve. Valószínűnek tartom azonban, hogy ezenkívül más ok is szerepel itt, nevezetesen az, hogy egyfelől 9 éves kortól lefelé haladva a természetbeli rasszkülönbség mindjobban elenyészik s másfelől, hogy 12 éves kortól felfelé a rasszbeli összetétel szerint különböző időben fellépő ivarérés, illetve a vele kapcsolatos gyorsabb vagy lassúbb, fejlődés egyes nemzetiségeknél hol nagyobb, hol

kisebb eltolódásokat hoz létre az évenkénti átlagos termetadatokban. E mellett szól többek között az is, hogy amíg 6—7 éves korban az 5 féle nemzetiségű gyermekek átlagos termetének egymástól való eltérése (átlagos variációja) alig 2 cm., addig 17—20 éves korban ez már 6—7 cm.-t tesz ki. S hogy ez csakugyan így van, méginkább kitűnik akkor, ha az egyes nemzetiségeknek egymáshoz való termetbeli viszonyát páronként, külön-külön vizsgáljuk.

Különösen érdekesek e szempontból az oláh gyermekek. Amíg ugyanis 6—12 éves korban az oláh fiúk valamennyi nemzetiség között a legkisebbek, 13—15 éves korban már a második, 16—17 éves korban a harmadik s 18—19 éves korban a negyedik helyre emelkednek. Ugyanezt észleljük a lányoknál is, kik 7—13 éves korban szintén a legkisebbek az 5 nemzetiség között s 14 éves korban már a harmadik helyet foglalják el a sorrendben. Kétségkívül nem véletlen ez, hanem az oláh gyermekeknek korábbi ivarérésével, illetve korábbi kifejlődésével kapcsolatos jelenség.

Ha most az oláh gyermekek termetét a többi nemzetiségek mindegyikével külön-külön, elsősorban pedig a szlávokéval összehasonlítjuk, a következőket tapasztaljuk. 6—12 éves korban az oláh fiúk állandóan kisebbek, mint a szlávok, ez a különbség azonban az életévek növekedésével folyton csökken. Amíg ugyanis 6—7 éves korban a szlávok 20 m/m -el, 11 éves korban már csak 4 m/m -el magasabbak az oláhoknál; 13—15 éves korban a két nemzetiség gyermekei körülbelül egyforma magasak, sőt az oláhok valamivel felül is múlják a szlávokat. Még szembetűnőbb ez a 16-ik életévben, midőn az oláh fiúk több mint 35 m/m -el magasabbak a szlávoknál. 17 éves kortól kezdve azonban ismét megváltozik a viszony s a szláv fiúk termetbelileg mindjobban túlszárnyalják az oláhokat. Nagyjából ugyanezeket észleljük a lányoknál is, bár jóval szabálytalanabban, a mit méginkább fokoz ama körülmény, hogy 14 éves kor után az oláh lányok adatai hiányoznak.

Ime tehát a termetadatok azt bizonyítják, hogy az oláhok és szlávok már gyermekkorban, legalább is 6 éves kortól kezdve, növésükben rasszbeli különbségeket tüntetnek fel s a két féle nemzetiségű gyermekeknek egymáshoz való termetbeli viszonya életévek szerint a korábbi, vagy későbbi ivarérésnek illetve az azzal kapcsolatos korábbi, vagy későbbi fejlődésnek megfelelőleg más és más. A növési adatok az oláh gyer-

mekek korábbi s a szláv gyermekek későbbi ivarérésére valának.

Ami az oláh gyermekeknek a magyarokhoz való viszonyát illeti, 6—18 éves korban az oláh gyermekek átlag 5—20 m/m -el kisebbek a magyaroknál, 19—20 éves kor után azonban, úgy látszik, az oláh gyermekek lassan túlszárnyalják a magyarokat, amennyiben náluk a természetbeli növekedés tovább tart, illetve később fejeződik be. E feltevés helyességét bizonyítják a katonákra és felnőttekre vonatkozó adatok. Arad megyében ugyanis 6538 oláh katonánál 164.42 cm. s 1536 magyar katonánál 165.21 cm. átlagos termetet állapítottam meg.¹ A magyarok tehát csak 7.9 m/m -el voltak nagyobbak az oláhoknál. Nagyobb a két nemzetiség természetbeli különbsége Weisbachnál,² ki az oláh katonákra 164.3 cm. s a magyarokra vonatkozólag 165.8 cm. átlagos termetet nyert. Az ő megállapításai azonban csak igen csekély számú egyénre vonatkoznak. Jóval közelebb állnak az enyéimhez Bernstein³ adatai, ki szerint az oláh katonák átlagos termete 163.5 cm. s a magyaroké 163.7 cm. Itt, mint látjuk, már csak 2 m/m a különbség a két nemzetiség termete között. Kőrösi⁴ pedig ezeknél jóval nagyobb számú adatok alapján már azt találta, hogy 19—22 éves korban a magyar katonák átlagos termete 162.4 cm. s az oláhoké 163 cm., vagyis, hogy e korban az oláhok átlagban már 6 m/m -el magasabbak a magyaroknál. Végül ami a felnőtteket illeti, úgy néhai Lenhossék József⁵ adatai, mint saját aradmegyei vizsgálataim⁶ azt bizonyítják, hogy *felnőtt korban az oláhok határozottan magasabb termetűek, mint a magyarok.*

Az oláh gyermekeknek a németekhez való természetbeli viszonya 6—20 éves korban, kisebb ingadozásoktól eltekintve, állandó, és pedig olyképen, hogy *a német gyermekek minden életkorban magasabbak, mint az oláhok.* A két nemzetiségnek eme természetbeli eltérése megmarad katonaköteles és felnőtt korban is, amint azt úgy Lenhossék,⁷ Kőrösi,⁸ Weisbach,⁹ mint a saját vizsgálataim¹⁰ igazolják. Azt mondhatjuk tehát, hogy a

1., 6., 10. Dr. Bartucz Lajos: Aradmegye népének anthropológiai vázolata. Aradmegye Monographiája IV. köt. 152, 141 és 130 old.

2., 3., 9. Dr. A Weisbach: Körpermessungen verschiedener Menschenrassen. Berlin, 1878. S. 238.

4., 8. Orvosi Hetilap XXIV. évf. 1880. 1. sz. 17-18. old. és Paul Hunfalvy: Die Ungern. Wien, 1881. S. 253.

5., 7. Lenhossék József: Az emberi koponyaismé. Cranioscopia. Budapest, 1875. 160-161. old.

két nemzetiség természetbeli növekedése, az ivaréréssel kapcsolatos kisebb hullámzásoktól eltekintve, párhuzamosan halad.

Érdekes az oláh gyermekeknek a zsidókhöz való viszonya. Amíg 6 éves korban a két nemzetiség között alig van különbség, 7 éves kortól kezdve a zsidó gyermekek és pedig úgy a fiúk, mint a lányok természetbelileg mind jobban túlszárnyalják az oláhokat, úgy hogy ez a különbség a leányoknál 12—14 éves korban, a fiúknál pedig 14—15 éves korban már 40—50 m/m-t tesz ki a zsidók javára. Később azután az ivarérés befejeztével ez a különbség ismét csökken. Így 17 éves korban az oláh és zsidó fiúk ismét körülbelül egyforma magasak. Ezt bizonyítják a katonákon végzett vizsgálatok is. *Bernstein*¹ és *Kőrösi*² adatai szerint pl. katona köteles korban a zsidók alig 5 m/m-el magasabbak az oláhoknál, *Weisbach*³ szerint pedig, a ki öregebb katonákat vizsgált, az oláhok természetbelileg már felül is mulják a zsidókat. Nyilvánvaló, hogy a zsidó leányoknak 12—13 éves korban s a fiúknak 14—15 éves korban az oláhokkal szemben megnyilvánuló természetbeli fölénye a korábbi ivaréréssel kapcsolatos. Vagyis a *termetadatok* azt bizonyítják, hogy a zsidó gyermekek az oláhoknál is korábban érnek, illetve korábban fejlődnek.

Ha most a szláv gyermekeket hasonlítjuk össze a többi nemzetiségekkel, elsősorban a magyarokkal, azt tapasztaljuk, hogy 6—7 éves korban a szlávok és magyarok közel egyforma magasak, sőt a szlávok valamivel magasabbak, 8 éves kor után azonban a magyarok lassan túlszárnyalják a szlávokat. Ez a különbség az életkor növekedésével mind jobban fokozódik a magyarok javára, de közel sem lesz oly nagy, mint az oláhok és zsidók között volt. 15—16 éves kor után ismét a szlávok a magasabb természetűek s e viszony a felnőtt korban is megmarad, amint a *Kőrösi*,⁴ *Scheiber*,⁵ *Weisbach*⁶ adatai bizonyítják. Ez is a mellett szól, hogy a magyarok korábban érnek ugyan, mint a szlávok, utóbbiak viszont tovább megtartják nagyobb intenzitású növésüket.

A szláv és német gyermekek termete között nagyjában ugyanolyan viszony van, mint a szlávok és magyarok között volt, azzal a különbséggel, hogy az ivaréréssel kapcsolatos erős intenzitású növés ideje alatt a két nemzetiség természetbeli eltérése a németek javára nagyobb, mint a magyaroknál volt s az ivarérés

1., 2., 3., 4., 5., 6. Ld. idézett munkák megfelelő helyeit.

utáni növekedés is a németeknél tovább tart, mint a magyaroknál. Ezért a szlávok katonai kötelei korukban sem múlják felül természetbelileg a németeket, hanem inkább valamivel alattuk maradnak, amint ezt Kőrösi,¹ Scheiber,² Weisbach³ adatai is igazolják. A magyarországi németek tehát a szlávokhoz viszonyítva, egyfelől még korábban érnek, mint a magyarok s másfelől természetbeli növésük az ivaréérés után is erős intenzitású marad.

A szlávoknak a zsidókhoz való természetbeli viszonya körülbelül ugyanolyan, mint az oláhoknak a zsidókhoz való viszonya volt, azzal a különbséggel, hogy a szlávok felnőtt korban határozottan túlszárnyalják természetbelileg a zsidókat.

A magyar gyermekeknek az oláhokhoz és szlávokhoz való természetbeli viszonyát már az előzőkben láttuk. A németekhez viszonyítva 6—7 éves korban a kétféle nemzetiség gyermekei közel egyforma magasak, azután a németek lassan mind jobban túlszárnyalják a magyarokat s e viszony, mint Kőrösi, Scheiber, Weisbach és a saját adataim igazolják, katonaköteles és felnőtt korban is megmarad. A két nemzetiség természetbeli növekedése tehát széttérő vonalat mutat s az adatokból a németeknek valamivel korábbi ivaréérésére lehet következtetni.

A magyar gyermekek a zsidókhoz természetbelileg körülbelül olyan viszonyban állanak, mint az oláhok. Végül a német és zsidó gyermekek növekedése között olyan viszony van, mint a szlávok és zsidók között volt.

Az V. táblázat (ld. 77 old.) első része az 5 féle nemzetiségű fiúk és leányok évenkénti termete között megnyilvánuló abszolút különbséget, második része pedig a fiúk, illetve a leányok évenkénti abszolút termetgyarapodását, vagyis növesi intenzitását, tünteti fel.

Ami a fiúk és leányok évenkénti abszolút termetkülönbségét illeti, mind az 5 nemzetiségnél azt tapasztaljuk, hogy 6—10 éves korban a fiúk magasabbak a leányoknál. A fiúknak eme természetbeli fölénye azonban évről évre csökken, úgy hogy 11 éves korban a leányok már utólérik a fiúkat, sőt némileg túl is szárnyalják őket. Ennek oka nyilvánvalóan abban rejlik, hogy a nevezett idő alatt a leányok sokkal intenzívebben növekednek, mint a fiúk. Érdekes azonban, hogy a két

1., 2., 3. Ld. idézett munkák megfelelő helyeit.

nemnek eme viszonya az 5 féle nemzetiségnél nem azonos, ami nyilvánvalóan az illető nemzetiségek rasszbeli összetételének különbözőségével kapcsolatos. Ha ugyanis a fiúk és leányok abszolút termetkülönbségének első 5 évi adataiból átlagot számítunk, kiderül, hogy amíg a németeknél és magyaroknál 6—10 éves korban a fiúk átlagban csak 5'06, illetve 6'24 ^m ^m-el magasabbak a leányoknál, addig a zsidó fiúk 11'56, az oláhok 13'36 ^m ^m-el, a szlávok pedig pláne 16,04 ^m ^m-el szárnyalják túl a leányokat. 6—10 éves korban tehát a termetbeli nemi különbség legnagyobb a szlávoknál, valamivel kisebb az oláhoknál s méginkább a zsidóknál, míg a németeknél és magyaroknál feltűnően kicsi.

11 éves kor után a leányok mindegyik nemzetiségnél termetbelileg felülmúlják a fiúkat. A leányok eme termetbeli fölényének időtartama és foka azonban ismét a rasszbeli összetétel szerint változik. Amíg a magyaroknál alig két évig, az oláhoknál már négy évig tart, s amíg az oláhok 12 éves korban 13'1 ^m ^m maximumot mutatnak, addig a szlávoknál 13 éves korban 65'3 ^m ^m-re emelkedik a különbség. 14 éves kor után az oláhok kivételével ismét megváltozik a két nem viszonya s a fiúk mindjobban túlszárnyalják a leányokat. Nagy kár, hogy éppen a legfontosabb évekre, 15 éves kor után, nem rendelkezünk kellő adatokkal.

A termet évenkénti abszolút gyarapodására, illetve a növés intenzitására vonatkozó adatok összehasonlításánál mindek előtt az ötlik szemünkbe, hogy 6—7 éves korban a zsidók kivételével a többi négy nemzetiség mindegyike feltűnően kicsi intenzitást tüntet fel. Pótolja ezt azonban a következő évek intenzitása, úgy hogy ezen eltérés az előző évek adatainak nem ismerése következtében egyszerűen évi hullámozásnak vehető. Ettől eltekintve tehát a fiúknál 6—12 s a leányoknál 6—10 éves korban meglehetősen egyenletes a növekedés és pedig a fiúknál 40—45 ^m ^m, a leányoknál 43—49 ^m ^m évenként. Ez az u. n. első lassított növés kora Weissenberg szerint.

A fiúknál 12. év után, a leányoknál pedig 10. év után a növés évi intenzitása lényegesen emelkedik és pedig előbbieknél átlag 70—77 ^m ^m-at, utóbbiaknál 60—70 ^m ^m/m-t tesz ki. Ez az u. n. fokozott intenzitású növési korszak, mely a fiúknál 16—17 s a leányoknál 13—14 éves korig tart, amikor is mind-

egyik nemnél maximumát éri el. Ezután a növekedés intenzitása hirtelen alászáll és évről-évre csökken. A *növés általános menete tehát nagyjában megegyezik az ismeretes Weissenberg-féle sémával.*¹ Adataink tüzetesebb összehasonlítása után azonban némi eltolódásokat is tapasztalunk, így nevezetesen azt, hogy a nagyobb intenzitású növekedés a német és zsidó fiúknál már a 11—12. évben, a magyar és német leányoknál pedig már a 9—10. évben mutatkozik. A fokozott intenzitású növekedés időbeli tartama, úgy a fiúknál, mint a leányoknál általában négy év, a szláv fiúknál azonban 5 évre húzódik ki, viszont a szláv és a zsidó leányoknál 3 évre csökken. Lényeges különbségek vannak az intenzitás maximumának elérésében is. A zsidó, oláh és német fiúk ugyanis a 14—15, a magyarok 15—16. s a szlávok a 16—17. évben érik el a maximumot, a leányoknál viszont a zsidók 11—12, a többiek 13—14. éves korban tüntetik fel a legnagyobb évi gyarapodást. Ha az évekénti természetgyarapodásokat a fiúknál 6—17 s a leányoknál 6—14 éves korban, mint a melyekre megbízhatóbbak az adatok, összegezzük, a következő eredményhez jutunk:

az évi természetgyarapodások összege:

a, fiúk: 6—17 évig			b, leányok: 6—14 évig		
német	— — —	526·9 m/m	német	— — —	375·3 m/m
zsidó	— — —	542·8 „	szláv	— — —	386·8 „
oláh	— — —	548·0 „	magyar	— — —	391·5 „
magyar	— — —	551·4 „	oláh	— — —	397·5 „
szláv	— — —	588·6 „	zsidó	— — —	410·3 „

Vagyis a *növés összes mennyisége* egyfelől a fiúknál nagyobb, mint a leányoknál s másfelől nemzetiség szerint is különböző. Az 5-féle nemzetiségnek egymástól való eltérése, vagyis *növésmentességi ingadozása* a fiúknál kétszer akkora, mint a leányoknál.

Az iskolás gyermekek évenkénti abszolút természetadatainak és *növési intenzitásának összehasonlító vizsgálata* tehát azt bizonyítja, hogy a természetbeli növekedés az 5 féle nemzetiségű gyermekeknél úgy rasszbelileg, mint némileg különböző, az ivaréréssel szoros kapcsolatban áll s a természetadatok alapján megállapítható valószínű ivarérésbeli sorrend a következő: zsidó, oláh, német, magyar, szláv.

Dr. Bartucz Lajos

1. Dr. S. Weissenberg: Das Wachstum des Menschen. Stuttgart, 1911. S. 50.

APRÓ KÖZLEMÉNYEK.

Az első magyar antropológia. A mai értelemben vett embertan, mint módszeres tudomány, alig 150 éves, maga a szó „antropológia” azonban meglehetősen hosszú mult-ra tekint vissza. Megtaláljuk már *Aristotelesnél*, ki antropológusoknak nevezte azokat, kik az emberről értekeztek. Mint könyvcím 1501-ben *Magnus Hundtnál* fordul elő először, A XVIII.-XIX. században a legkülönbözőbb tárgyú könyvek jelentek meg antropológia cím alatt. Némelyek anatómiai munkákat, fiziológiai értekezéseket, orvosi lexikonokat, mások bölcsészeti, lélektani fejtegetéseket, neveléstani, sőt vallástudományi munkákat irtak s általában mindent antropológiának neveztek, ami, akár csak közvetve is az emberre vonatkozott. A XIX. század közepe táján azután kikristályosodott az embertannak mai fogalma és munkaköre. Ezt a XIX. század eleji telfogást képviseli az első magyar nyelvű embertani munka is, melyet *Fejér György* „a szép tudományoknak és filozófiának doktora” irt 1807-ben „*Anthropológia, vagyis az ember esmértetése*” címmel. Fejér könyve két részre oszlik. Az első rész 4 fejezetében az ember testi sajátosságait tárgyalja, a második rész 3 fejezetében pedig a lélekkel foglalkozik. Szerzőnk korának embertani ismereteiről meglehetősen tájékozott s a monogenizmus (egy fajúság) híve. Az I. rész harmadik fejezetében az embernek az állatokhoz való viszonyával foglalkozik s azt írja, hogy „az embert a természet az oktalan állatokkal testi alkotására s kivált állati mozgásinak és érzésinek törvényire nézve olly szótosan öszveköttötte, hogy az ő atyafisága, kivált a tökéletesb alko-

tású állatokkal, tagadhatatlan.” Majd felsorolván az ember és az állat különbségeit, arra az eredményre jut, hogy „az ember az állati nemhez tartozik ugyan, de ennek mindennemű fajjaitól különbözik, jelessebb tulajdonságaira nézve.” A negyedik fejezet, melyet ő „az emberi test tudománya Filozofiájának” nevez, a mai rasszantropológiának felel meg. Fejér szerint „az emberi nemzet hat különbségekre oszlik.” Munkája nagyobb részében természetesen lélektannal foglalkozik. Könyvét nem a tudósoknak, hanem a tanulni vágyó ifjuságnak s a tudomány iránt érdeklődő nagyközönségnek szánta, ezért egyes fejezetekbe sok neveléstani és általános emberismerettani vonatkozást vegyít. Fejér könyve ma már teljesen elavult, de még mindig érdeklődéssel lapozgathatjuk, mint a magyar kulturfejlődés egyik jelentős tanúságát s itt-ott megszívlelendő gondolatokat is találunk benne. „*Valóban csudálhatni - mondja - hova a tudományokon, hasznokon és különösökön kapdozó elmék az Embert mintegy vizsgálódásokból számkivetették. Jeles tehetségekkel és eszközökkel önnön magk esméretökre megajándékozottván, azokat többnyire az idegeknek vizsgálásokra fordították; honnyokon kívül csatangolván a messze tartományokat bejárták, és önnön magk két kitanulni elmúlatták.*”

Dr. Bartucz Lajos

A csallóközi magyarok 200 év előtt. (Bél Mátyás: *Notitia. I. Pars gen. Membrum II. §. 3. 48-49, old.*) „Ami a magyarokat illeti, az egész vidéken, amelyen szélében megfészkelte a nemzet, aligha találsz fajnéltebbeket, vagy kik jellemvonásaikat jobban megőrizték. Mikor fajnélteknek nevezem őket, amaz ősi fajt értem. Az a régi faj

ugyanis, amíg egész Magyarországon köröskörül, annyi csapás által előrelve és egyebünnen egészülve ki, újjá alakult, a mi szigeteinken kitartott: bár nem teljesen tisztán, mégis annyira hasonló maradványokhoz, hogy csak az dicsekedhetik azaz, hogy látott magyar embert, aki látott már csallóközi férfit. Mivel ugyanis ennek a vidéknek — a vizek nagy tömege folyván körülötte — nehezek és ritkák a bejárásai, kóbor ellenség nem járhatott át könnyen rajta. És, ha meg is történt, hogy pusztítóinak csapatai bevetődtek a szigetre, a lakosok a kisebb szigetek erdős zugába vonták magukat, mielőtt a veszély rájuk szakadt volna. Innen van, hogy sehol sem találsz egykönnyen oly sok függő pecsétes levelet és régi írást, mint szigetbelieinknél. Őseik, dédőseik és szépőseik sorát a nemesek közül sokan, oklevelek hűségével bizonyítva, Szent István tiszteletreméltó régi koráig vezetik vissza. Zömök, inkább alacsony, mint magas testalkatúak, legtöbben szürkés-kék szeműek, a napsütés megszokásától sötét arcszínűek, féktelen s a mezei munka elbirására fordított erővel. Egymás között élnek és így elég egyetértéssel. De ha valami méltatlanság történik velük, örömet titkolják azt, amíg nem adódik bosszúállásra alkalom, amit egyesek a legszorgalmasabban keresnek, mások meg, ha csak eléjük nincs hozva, nem használnak fel. . . . Mindenesetre, társaságon kívül szomorúak és szinte komorak; amikor bővebben lakomáztak, vidámak; de hajlandók a civódásra is, hacsak nincs jelen valaki, akinek a tekintélyét tisztelik. Itt szép dolognak tartják, ha valaki tisztességes foglalkozás által igénybevételük. . . . Számúzve van a po-

zsonyiaknál a másutt kimondott és megerősített közönséges vélemény, hogy a mezei munka piszkos dolog; amit ha kevesebben hinnének Magyarországon; kevesebb volna köztünk a munkátlan, hogy ne mondjam, pazarló ember és unoka, akiknek, mivelhogy ősi jószágocskájuk piszkos volt, immár szükséges, hogy az idegenek asztala legyen jószagú.

A golyváról. (Bél M. Notitia I. Com. Poson. Pars. gen. I. §. 8. 27, old.) „Valóban nem tudom, vajjon a vizek hibájául merjem-e felróni némely csallóközieknek golyváját mikor ennek a dolognak más okai is lehetnek. Mindenesetre az idegeneknél és a jövevényeknél, akikkel már mindenfelé tele van a sziget, nem áll fenn a baj; úgy hogy könnyű azt gondolni, hogy születési hiba az.”

Hadik Béla

17 milliárdos alapítvány antropológiai kutatásokra. Az embertani tudományok történetébe örök időkre bevészte nevét Julius Klaus svájci polgár, aki 1.275.000 svájci frankot adományozott örökéletani, társadalmi embertani és rasszhygiéniai kutatásokra. Az alapítvány igazgatóságának elnöke Schlaginhaufen, a kiváló zürichi antropológus. A kutatások eredményeit külön folyóiratban: „Archiv der Julius Klaus-Stiftung für Vererbungsforchung, Sozialanthropologie und Rassenhygiene“ fogják közölni. Vajha hazánkban is akadna nemesszívú patronus, aki a magyarság rendszeres embertani feldolgozását lehetővé tenné.

Dr. Bartucz Lajos

Az embertan a német egyetemeken. Annak a nagyarányú fellendülésnek és sokoldalú, intenzív munkának, melyet az embertani

tudományok terén az utolsó évtizedben világszerte tapasztalunk, élénk tanúbizonyságai az egyetemi előadások. Németország, Ausztria és Svájc 32 németnyelvű egyetemén és főiskoláján embertan, néptan és őstörténet köréből már az 1923–24. tanév téli felében 120 tanár 195 kollégiumból tartott előadást. Azóta ez a szám az „Anthropologischer Anzeiger“ legújabb kimutatása szerint 50 százalékkal emelkedett. Az 1925–26. tanév téli felében ugyanis 38 német nyelvű egyetemen a nevezett tudományszakmákból 273 tanár 395 kollégiumot hirdetett. Ezen előadásoknak 72 százaléka a filozófiai, illetve természettudományi karra s 28 százaléka az orvosi karra esik. Jellemző, hogy Németországban már 5 műegyetemen is tanítanak embertant. Hazánk 4 egyeteme közül az embertan — sajnos — cupán a budapestin van magántanári előadásokkal képviselve, a tanszék azonban már 14 év óta betöltetlen. Pedig hazánk Európának embertani szempontból olyan értékes területe, hogy annak alapján a rasszantropológiai kutatásokban egyenesen vezetőszerepre vagyunk hivatva.

Dr. Bartucz Lajos

A müncheni embertani tanszék betöltése. 7 hónapja, hogy a müncheni egyetem bölcsészeti karának nagymultú antropológiai tanszéke *Martin Rudolf* halálával árvaságra jutott. A bajor kultusz-kormány most Martin örökébe *Mollison Tivadart*, a kiváló boroszlói antropológust hívta meg.

Dr. Bartucz Lajos

Az első rasszantropológiai kongresszus. Az embertani tudomány ma a rasszantropológia jegyében fejlődik. Ennek bizonyága az a kongresszus is, melyet az

északi államok (Dánia, Finnország, Izland, Norvégia, Svédország) antropológusai *Lundborg* kezdeményezésére 1925. aug. 25–28. között Uppsalában és Stockholmban tartottak. A kongresszuson tartalmas előadások keretében az északeurópai rassz (*homo nordicus* v. *teuton* rassz) problémáit vitatták meg és magalakították az „Észak- európai Antropológiai társaságot“ (*Nordisk Förening för Antropologi*). A legközelebbi kongresszust 1927-ben Osloban fogják tartani. *Dr. Bartucz*

Az embertan a tudományos Akadémiákon. A holland akadémia bizottságot alakított, melynek feladata Hollandia egész népességének rendszeres antropológiai megvizsgálása. A finn tudományos Akadémia *Irjö Kajava* professzor vezetésével bizottságot küldött ki Finnország lakosságának embertani felkutatására. A bizottság munkáját a finn állam tetemes anyagi támogatásban részesíti. Hazánkban néhai *Lenhossék József* már 1875-ben hangoztatja: „úgy hiszem, a m. tud. Akadémia lenne leginkább hivatva e fontos tudomány ápolására.“

Dr. Bartucz Lajos

Az antropológia Oroszországban. A szovjet kormány a svédek példáját követve állami eugenikai intézetet alapított, melynek vezetője *N. K. Kolzow*. Az intézet az orosz nép örökléstani, rasszhygiéniai és kísérleti biológiai kutatásával foglalkozik és a kutatások eredményeit állami kiadásban megjelenő külön folyóiratban közli. A moszkvai egyetemen az 1925–26. tanév téli felében a következő embertani előadásokat hirdették: *V. Bunak*: Általános embertan, 2ó. Az emberi rasszok rendszertana és geografiája, 2ó. Alkalmazott antropológia, 2ó. *V. Stefko*:

Az ember összehasonlító morfológiája, 2ó. Az ember biológiája és örökléstana, 2ó. *B. Joukoff*: Palaeoantropológia, 2ó. Muzeumtan 2ó.

D. Bartucz Lajos

Antropológiai mozgalmak Angliában. Angliában az antropológiai kutatások kiterjesztésére és rendszeres szervezésére egy központi birodalmi intézet alakítását tervezik. Az előkészítő bizottság a Royal Anthropological Institute tagjaiból, az összes egyetemek és az embertani tudományokkal foglalkozó társulatok és intézetek képviselőiből már megalakult. A Royal Anthropological Institute a vidéken helyi szervezeteket, fióktársaságokat alapít, hogy a vidéki tagok munkásságát megkönnyítse és hogy az embertani kérdések iránti érdeklődés minél szélesebb körben elterjedjen. Németországban a Deutsche Anthropologische Gesellschaftnak ily helyi egyesületei már évtizedek óta működnek.

Dr. Balogh Béla.

A müncheni Gesellschaft für Anthropologie szakcsoportot szervezett a biológiai családkutatás és örökléstan intenzív művelésére. A müncheni egyetem embertani intézetében tanácsadó szerv létesült, mely az öröklékenység iránt érdeklődő családoknak rendelkezésére áll. Az intézet az összes klinikai szakokkal együttműködve végzi a vizsgálatokat. A vizsgálatokra vonatkozó feljegyzéseket chiffrírozva őrzik meg. A Deutsche Gesellschaft für Vererbungswissenschaft ugyancsak Münchenben tartotta legutóbbi ülését 1923 őszén.

Dr. Balogh Béla

Albinók Gold Coastban. *Migeod** megfigyelései megerősítik az Afrika-utazók leírásait, melyek szerint Afrika egyes vidékein az albi-

nizmus meglehetősen gyakori. *Migeod*-nak különösen Mori-ban (Cape Coast Castle közelében) tűnt fel az albinó egyének nagy száma, akik valamennyien gyermekek, vagy fiatal emberek voltak, idősebb férfiakat és nőket nem látott. Különösen érdekes egy bennszülött katonáé esete, aki hosszas betegség után megfehéredett; a bőr pigmentációja, néhány fekete folttól eltekintve, eltűnt. Foltos négerekről (szarkanégek, négres pies) több utazó tesz említést. Kár, hogy *Migeod* sen a betegség kórtörténetét, sem a betegség után kialakult albinisztikus állapotot nem írja le.

Dr. Balogh Béla.

*) F. W. H. Migeod, Albinism at Mori on the Gold Coast and Elsewhere. *Man*, Vol. XXV., 1925, 42—43.

Embertani tanszék Ausztráliában. A Sydney-i egyetemen a társadalmi embertan számára tanszéket állítottak fel.

Az antropológia halottai. Sulyos csapás érte a német embertani tudományokat *Dr. Félix v. Luschan* berlini antropológus professzornak, a „Museum für Völkerkunde“ igazgatójának 1924 febr 7-én bekövetkezett halálával. Luschan kutatásai úgy az embertan, mint a néptan területén mélyenszántók voltak. A német gyarmatok bennszülött népeinek tanulmányozásán kívül különösen Nyugat-Ázsia és Kréta lakosságával, a zsidókkal és busmanokkal foglalkozott. Nem sokkal halála előtt jelent meg értékes összefoglaló munkája *Rassen, Völker und Sprachen* címmel.

1924 ápr. 21-én követte őt *Dr. C. H. Stratz*, kinek „Die Schönheit des weiblichen Körpers“, „Rassenschönheit des Weibes“, „Der Körper des Kindes“, „Naturgeschichte des Menschen“, „Die Darstellung des menschlichen Körpers in der

Kunst“ stb. szép kiállítású, sok kiadást ért munkái számos barátot szereztek az antropológiának.

Lord Abercromby, aki 1924 okt. 7-én, 83 éves korában hunyt el, nem volt ugyan kimondottan antropológus, ősrégészeti és összehasonlító nyelvészeti kutatásai azonban embertani szempontból is igen értékesek. Az őskori edényiparnak ő volt egyik legalaposabb ismerője.

Wolfgang Hauschild és *Leo Testut* anatómus antropológusok voltak. Előbbi 1924 szept. 24-én, utóbbi 1925 jan. 16-án hunyt el.

Ugo Vram a nápolyi egyetem antropológus professzora, *L. R. Sullivan* pedig az amerikai természettudományi múzeum munkás antropológusa volt. Mindkettő 1925 tavaszán hunyt el.

Pótolhatatlan veszteség érte nemcsak a német, de az egyetemes embertani tudományt is, *Martin Rudolfnak*, a müncheni egyetem kiváló professzorának 1925 juli. 11-én történt elhalálozásával. *Martin* 1864-ben született Zürichben, hol 1891-ben az antrop. magántanára, majd 1905-ben rendes tanára s az embertani intézet igazgatója lett. *Ranke* halála után pedig a müncheni tanszékre került. *Martin* a somatikus antropológia leglelkiismeretesebb munkása s a modern antropológiai technika megteremtője volt. *Lehrbuch der Anthropologie* című hatalmas könyve a világ összes embertani intézeteinek alapvető és legészletesebb kézikönyve. *Martin* folyóiratunknak is őszinte barátja, lelkes támogatója volt.

Dr. Bartucz Lojos.

IRODALOM.

Scheidt, Dr. Walter: Rassenkunde. Bd. I.: Allgemeine Rassenkunde. 585 old., 144 ábra, 21 tábla. 8°. I. F. Lehmanns Verlag. München, 1925. 30 Mk. A múlt század végén a rasszantropologia még mint az embertannak egyik jelentéktelen fejezete szerepelt. Nem voltak sem kidolgozott módszerei, sem nagyobb szabású eredményei. Az utolsó két évtizedben azonban a biológiai s főleg az örökléstani vizsgálatok termékenyítő hatása következtében munkaterülete annyira kiszélesedett, módszerei úgy kifinomodtak, eredményei annyira felszaporodtak, s a népek sorsába vágók lettek, hogy ma már az egész embertani tudomány a rasszkérdés jegyében halad, sőt a rasszantropologia ho-

vatovább külön tudományággá, a népek, rasszok biológiájává fejlődik. Ennek a meglepő fejlődésnek beszédes tanubizonysága *Scheidt* hamburgi magántanár 585 oldalas, tartalmas könyve, mely a rasszkérdés általános problémáival foglalkozik és csak bevezető rész az emberi rasszokról irandó további kötetekhez. Szerző valóban hézagpótló munkát végzett, mert a rasszkérdés általános problémáinak szigorúan tudományos, összefoglaló feldolgozása mindezideig hiányzott. Különösen nagyértékű munkájának első fejezete, melyben a faj-rasszkérdésnek meglepően részletes történeti fejlődését adja. A II. fejezet az öröklés jelenségeit, a III. a mileuhatások sokféleségét és szerepét, a IV. a selectio módjait,

az V. és VI. a rasszok, rasszjegek keletkezésének, mivoltának, keveredésének problémáit tartalmazza. A függelékben a rasszantropológia vizsgálati módszereiről tájékoztat. Kár, hogy a módszereket nem tárgyalja részletesebben, annál is inkább, mert a rasszantropológia ezt a szinte káprázatos fejlődést jórészt éppen a vizsgálati módszerek nagyarányu tökéletesedése által érte el. A könyv egyes helyeken ugyan nem elég világos s főleg nem eléggé koncentrált. Ezek azonban jelentéktelen hibák a munka úttörő volta s a feldolgozott anyag hatalmas tömege mellett. Dicséret illeti a kiadót is a szép kiállításért. Meg vagyunk győződve, hogy úgy a szakemberek, mint az embertan barátai kivétel nélkül örömmel fogják üdvözölni Scheidt értékes munkáját és hasonló sikert kívánunk a további kötetekhez is.

Dr. Bartucz Lajos.

Klähn, Hans: Das Problem der Rechtshändigkeit vom geologisch-paläontologischen Gesichtspunkt betrachtet. Berlin, 1925. Verlag von Gebrüder Bornträger. 86 old., 4.50 Mk. Szerző a jobb- és balkezűségekre vonatkozó eddigi nézetek rövid, világos ismertetése után a kérdést geopalaeontológiai szempontból teszi vizsgálat tárgyává. A jobb- és balkezűség keletkezésének könnyebb megértésére a kéz működéseit fokozati sorrendben tárgyalja s úgy halad a legegyszerűbb, öntudatlan kézmozdulattól a legkomplikáltabb, tudatos kézműködésig. Ez a fokozatosság nagy vonásokban úgy az egyénnek (ontogenesis) mint az egész emberiségnek fejlődésében (phylogenesis) megnyilvánul. A balkezűség a mai európaiak között sokkal gyakoribb, mint a

primitív népeknél, vagy az ősembernél. A balkezűség nem atavizmus. A majmok, még az ember-szabásúak is egyformán használják mindkét kezüket. A kéz differenciálódása a diluviumban keletkezett, amikor a megváltozott klíma az embert új, komplikáltabb kézmozgásokkal megoldható feladatokra, életmódra kényszerítette. A balkezűség szerinte többnyire abnormitás, vagy kóros s a rassz hanyatlásának a jele. Származástan tekintetében Dacqué mellé áll, aki szerint a majom és az ember fejlődése minden időben külön úton haladt.

Dr. Bartucz Lajos.

Scheidt, Walter: Die Rassen der jüngeren Steinzeit in Europa. (Beiträge und Sammelarbeiten zur Rassenkunde Europas. Bd. II.) 120 oldal, 30 ábra, 8 tábla. München, 1924. LehmannsVerlag. 12 Mk. A szerző hézagpótló munkájában Európa iljabb kőkori koponyaleleteinek összehasonlító tanulmányát adja a hozzáférhető irodalmi adatok alapján. Végzett munkájának nagyságáról és nehézségeiről fogalmat alkothatunk abból, hogy 158 szerzőnek sokszor igen nehezen hozzáférhető helyeken közölt, 300 lelőhelyen talált s összesen körülbelül 1400 db. neolith kori koponyára vonatkozó adatait kellett áttanulmányoznia. Ezért az észlelhető hiányokat megbocsájthatjuk. Sajnos, az 1400 db. kőkori koponya között Magyarország mindössze 2 lelőhely 8 koponyájával van képviselve, míg a kicsi Dánia 60 lelőhely 150 db. koponyájával gazdagította a neolithkori emberre vonatkozó ismereteinket. A koponyák összehasonlító tanulmánya alapján Scheidt 9 koponyatípust

állapít meg, melyet ismét 3 alap típusra vezet vissza. Az összes ifjabb kőkori hosszúfejű alakokat a cromagnoni rassztól származtatja, a rövidfejűeket pedig keletről bevándoroltaknak tartja. Kiderül e munkából, hogy a rövid fej már a neolith korban nagy elterjedésnek örvendett s rasszkeveredésen ment át. Az egyes koponyatípusok egymással való kapcsolatának és elterjedésének pontosabb megállapítását nagyon megnehezíti az a körülmény, hogy a lelőhelyek nagyobb részén alig 1–2 koponyát mentettek meg. Csak fokozta volna a munka értékét, ha több koponyaképet és részletesebb mérési adatokat közölt volna. Kívánatos, hogy a többi kultur korszakok koponya és csontvázletei mielőbb hasonló feldolgozásban megjelenjenek.

Dr. Bartucz Lajos

Günther, H. F. K. *Kleine Rassenkunde Europas*. München, Lehmann. 213 old., 353 ábra, 20 térkép. 6 Mk. A rasszantropológiai ismeretek terjesztésére s főleg a nagyközönség érdeklődésének felkeltésére igen alkalmas G. szép kiállítású könyve, amely a rasszkérdés fontosabb problémáinak ismertetése mellett elég részletes képet ad Európa népeinek rasszbeli összetételéről s a mai antropológiai arculat kialakulásáról. Különösen vonzóvá teszi a könyvet a sok fénykép. Tagadhatatlan előnyei mellett azonban gyengéi is vannak. Sok helyen érzik rajta az irodalmi tájékozottság és kellő kritika hiánya. Az egyes rasszok pszichikai jellegeiről írott részek pl. túlságosan subjektivek és módszertelenek. Mindamellett érdeme, hogy a rasszok pszichikai jellegeire a figyelmet fokozott mértékben felhívta. Kár, hogy az egész köny-

vön propaganda szellem vonúl végig az u. n. északeurópai rassz (homo nordicus) érdekében s ezért a többi rasszokkal szemben sokszor nagyon is elfogult. Tipusképei sem mindig szerencsések és típusmegállapításai nem annyira tárgyilagos vizsgálatokon, mint inkább érzéken alapulnak.

Dr. Bartucz Lajos.

Lenz, F. *Über die biologischen Grundlagen der Erziehung*. München, 1925. 44 old. Lehmanns Verlag. 150 Mk. Szerző a nevelés nagy fontosságú problémáját az embertan, örökléstan és rasszhygiénia szemszögéből vizsgálja meg. Tárgyalja az öröklés és milieuhatások szerepét, a tehetségek fejlesztésének okszerű módjait s reámutat az éréktelen elemek elszaporodásából származó nagy társadalmi károokra. A nevelés főfeladatát az öröklött képességek kifejlesztésében, gyakorlásában látja. Kiemeli a felelősségérzet fontosságát, a rasszhygiéniai kapcsolatok jelentőségét s a társadalmi kiválógatódás nagy szerepét. A különböző közép és felső iskolákban az eddiginél szigorúbb és okszerűbb kiválógatást javasol. Lenz professzor kis könyve világos okfejtésével, új szempontjaival minden nevelő és kultur politikus számára nagyon tanulságos olvasmány s meggyőző bizonyítéka annak, hogy az embertani, biológiai ismeretek mennyire belekapcsolódnak ma már a mindennapi életbe.

Dr. Bartucz Lajos.

Schlaginhaufen, *Die menschlichen Skeletreste aus der Steinzeit des Wauwilersees (Luzern) und ihre Stellung zu anderen anthropologischen Funden aus der Steinzeit*. 278 old, 52 ábra, 12 tábla. Mün-

chen, 1925. E. Rentsch Verlag. Erlenbach—Zürich. 16 Mk. Luzern kanton északi részén a wauwili tó egykori területén már több ízben igen értékes cölöpkori régiségek kerültek elő. E régészeti leletekkel együtt talált hiteles emberi koponyák és csontvázak mintaszerű leírását és minden irányú részletes összehasonlító tanulmányát adja Schlaginhaufen zürichi professzor e hatalmas munkájában. A Wauwil-i kőkori lakosokra jellemző az igen alacsony termet, kicsiny üregű s meso-hypsikran típusú koponya, valamint a csontváz sok primitív jellege. Legközelebbi rokonait Schl. a grimaldi raszban, a távolabbiakat Morvaország, Mecklenburg, Schleswig kőkori lakóiban látja. Néhány, még részletesen nem vizsgált hazai csontvázlelet amellest szól, hogy a wauwili embertípus hazánk kő-réz-kori lakosai között is képviselve volt. Kevés antropológiai monográfia jelent még meg oly izléses kivitelben, mint Schl. professzor e mintaszerű, tartalmas munkája.

Dr. Bartucz Lajos.

Dr. Julius Andree: Bergbau in der Vorzeit I. Bergbau auf Feuerstein, Kupfer, Zinn und Salz in Europa. Verlag von Curt Kabitzsch, Leipzig, 1922. 3 Mk. Szerző ügyesen megírt könyvecskéjében azt mutatja be, hogy az európai ősember hogyan bányászta a tüzkövet, rézet, ónt és söt. Jó sematikus képek mellett gazdag — bár nem teljes — irodalom emeli műve értékét. Rosszul esik olvasnunk előszavában, hogy a budapesti ősrégészekhez intézett kérdésére nem kapott feleletet. Ez egyúttal indokolja hazánkra vonatkozó adatainak hiányosságát.

Dr. Bartucz Lajos.

E. Torday: On the Trail of the Bushongo. London, 1925. Torday könyve évekig tartó fáradságtalan néprajzi és nyelvészeti kutatásainak eredményeképpen csodálatos elevenességgel varázsolja elénk a Sankuru folyótól délre lakó busongó törzs életét.

A busongók mai hazájuknak nem őslakói. Vérrokonai a kannibalizmusról híres azandéknak (nyamnyamoknak.)

Useik, az abirák — valamint az azandék — a Cad tó környékéről származnak. Ők indították meg Közép-Afrikában a nagy népvándorlásokat. A Sankuránál ágakra oszolva több népnek adtak életet, míg a főág, miután magába szívta a busongo-meno törzset, átkelt a Sankurun és megalapította a mai, dicső multa visszatekintő birodalmat. A busongó kultúra a XVII. század elején Samba királyuk nagyszabású reformjai idején érte el a fénykorát. Régi — nem a bantu nyelvcsaládhoz tartozó — nyelvüknek emlékeit Torday mentette meg a tudomány számára. A hódító busongók a meghódított baluba népből házasodtak, a baluba anyák gyermekeiket saját buntu nyelvükre tanították. A nyelven kívül bantu mintára alakult a matriarchatus, az exogamia és a clan szervezet. Afrikai példája ez annak, hogyan formálja át az új környezet alig néhány évszázadon át egy nép ősi nyelvét, szokásait, erkölcsait. A busongó barátságos, jószívű, magas erkölcsi fokon álló művész nép. Szövőiparát kezdetleges eszközökkel valóban művészi fokra emelte. Kedvelt foglalkozása a kovácmesterség és különösen a ma már hanyatlásnak indult fadaragás. A földművelés és állattenyésztés kezdetleges. Torday könyve nemcsak

egy eddig csaknem teljesen ismeretlen nép kulturájának mesteri rajza. Művének nagy jelentőséget kölcsönöz az, hogy az élő népből és törzsi hagyományokból írásos okmányok nélkül megkonstruálja a nép történelmét, hogy fényt vet Közép-Afrika népeinek vándorlására, származására és így rasszbeli összetételére.

Dr. Balogh Béla

Sir Aurel Stein; Innermost Asia its Geography as a Factor in History. From „The Geographical Journal“ for May and June, 1925. Közép-Ázsia nagynevű kutatója megállapította, hogy a Tarim-medence folyóinak kiszáradása nagyrészt már történelmi időkben következett be. Kiásta a homokba temetett 2000 éves kultúra maradványait és egykorú kínai okmányok segítségével megírta Ázsia legbelső területének történelmét. Az ő általa felfedezett utakon bonyolódott le távoli országok kereskedelme, itt keveredett Nyugat-Ázsia, India és a távol kelet kulturája. Sorsdöntő küzdelmek tanúja ez a föld, a kínaiak és húnok háborúinak színhelye s a középázsiai események következménye volt a húnok nyugati hódító útja. Különösen érdekesek Loulan elhagyott telepei. Loulan ősrégi temetőiből annyira konzervált holttestek kerültek elő, hogy amint Stein Aurél mondja: szemtől-szemben találta magát a félnomád pásztorvadász rasszal, mely a Han-dinasztia évkönyvei szerint Loulan benszülött lakossága volt. Vonásaik közel rokonságra vallanak azzal a Homo alpinus tipussal, amely a Tarim-medence népességének faji összetételében ma is uralkodó.

Dr. Balogh Béla.

Dr. L. Lukášová: L'évolution des dents permanentes et l'évaluation de „l'âge dentaire“ de jeunes filles. Anthropologie Praha. 1923. 2. Szerző prágai leánygyermekeken végzett vizsgálataiból megállapítja, hogy az állandó fogak hamarabb bujnak ki a leányoknál, mint a fiuknál, tehát egy adott életkorban a leányoknak több állandó foguk van, mint a fiuknak. A testsúly és termet tekintetében előre haladt fejlettséget mutató gyermekek fogzás tekintetében is fejlettebbek. A már kibújt állandó fogak számából egy tapasztalati úton összeállított táblázat segítségével megállapítható a gyermek u. n. „fogazatkora“ (l'âge dentaire). Ha az így kiszámított fogazatkor a valódi életkornál nagyobb a gyermek fogzás tekintetében jól fejlett, ha kisebb, akkor fogzásban visszamaradt.

E. M. Cepurkovskij: Principal Anthropological Types of the Russian Nation and their Relation to Slav Colonization, Anthropologie, Praha. 1923. 2. Szerző egyes jellegeknek, első sorban a fejjelzőnek földrajzi elterjedéséből igyekszik megállapítani az orosz nép rasszbeli összetételét. Orosz paraszton végzett 49.613 méréséből a következő eredményekre jutott: 1. Nagy Oroszország: a., A keleti nagy oroszok nagyrészt hosszúfejűek (index 79.9 alatt), erősen barnák. b., a nagy orosz vizválasztó vidékének lakói rövidfejűek (index 83 körül), szőkék, a folyók mentén kevert népesség (81-82 index). - 2. Fehér Oroszország: a., a Pripet és Berezina erdő-s-mocsaras vidékén főleg a szélesfejű típus él. b., a Mogelio kormányzóságban, a Dvina és Niemen mentén hosszúfejű (?),

magas, szőke típus (80—81 index) az uralkodó. 3. Kis Oroszország lakói brachycephalok, barnák. A szerző véleménye szerint a keleti nagy oroszok a régi szláv (viatic) népességnek finnekkel kevert utódai, a vizválasztó terület nagy oroszai későbbi bevándorlók, a kis oroszok pedig a legfiatalabb szláv bevándorlók a Kárpátok vidékéről, kik lerádván a tatár igát, elfoglalták a hosszúfejű tatárok helyét. Fehér Oroszország egy részének hosszúfejű, szőke lakói a varjag (teuton) bevándorlók maradécai. Álláspontjának bizonyítására a szerző érveket hoz fel. A szlávok eredetileg dolichocephalok voltak, mint ezt a VIII.—XIII. századból való kurganok felfedezései tanúsítják. A nagy oroszok másik típusa (a vizválasztó vidék brachycephalja) csak a kurgan periódus után mutatkozik. Valószínűleg kb. 700—1000 évvel ezelőtt jött a fehér orosz erdőkről, hol mai napig is megtartotta tisztaságát. Nagy Oroszország és az erdős fehér Oroszország brachycephal szőke népei, másrészt a nyugat európai típus közti rokonságot illetőleg szerző Keith véleményére hivatkozva, hogy t. i. a bronzkorszak kezdetének brachycephal népei Britanniában szőkék voltak, akik a Balti vidékről jöttek, azt hiszi, hogy az említett orosz típusok rokonságában vannak velük, míg a kisorosz—alpin későbbi bevándorló, valószínűleg Kisázsziából a Balkán felszigeten keresztül.

Dr. Balogh Béla

Kaarlo Hildén: Die anthropologische Erforschung Finnlands. (Arch. für Anthrop. N. F. Bd. XIX. 1922.) A finnek embertani feldolgozását A. Retzius és Haartman indították meg

még a múlt század negyvenes éveiben. Utánuk Virchow, majd Gustav Retzius végeztek beható vizsgálatokat. A finn nép antropológiai jellegeinek nagyarányu, rendszeres felvétele azonban Westerlund és Wilskman nevéhez fűződik. Előbbi 131,697 katona és 6000 felnőtt, utóbbi 116,000 iskolásgyermek fontosabb embertani jellegeit gyűjtötte össze. E vizsgálatok főbb eredményeit a következőkben foglalhatjuk össze: A finnek a keveredés dacára eléggé megkülönböztethetők a kifejezett embertani jellegekkel bíró finnországi svédektől. A svédnél a termet középértéke nagyobb s magas egyének előfordulása gyakoribb, mint a finneknel. A finnek átlagos termete 166.7 cm. Hildén szerint az igen alacsony termet (157.0 cm-ig) 5.05%, az alacsony (161.9 cm-ig) 14.34%, a közép (169.9 cm-ig) 45.96%, a magas (179.9 cm-ig) 32.28% s az igen magas (180.0 cm. felett) 1.37% gyakoriságban fordul elő. A mai finnek tehát a Topinard féle beosztás szerint nagyközepes termetűek. A koponya jelző középépártéke Westerlund adatai alapján 80.9-ben állapítható meg (Kolmogorow szer. 80.4). A jelző egyes csoportjainak gyakorisága a következő: 70.0—74.9 = 3.4%; 75.0—79.9 = 37.3%; 80.0—84.9 = 48.1%; 85.0—89.9 = 10.4%; 90.0—× = 0.8%. A Topinard-féle skála szerint tehát a finnekre a subbrachycephalia, a Martin-féle beosztás szerint pedig a meso-brachycephalia jellemző. A szem színe 78%-ban világos (kék, szürke), a hajé 57%-ban szőke, amiben alig különböznek a finnországi svédektől. Hildén szerint a

somatikus vizsgálatok megerősítik Westerlund beosztását, mely szerint a finnek négy „természetes csoportra“ oszthatók, u. m.: nyugati finnek, tavasztok, karélek, quänek. A nyugati finneknél kimutatható a svéd keveredés: a termet középértéke magasabb (168.6 cm.), a hosszúfejűség gyakoribb, mint a többi finneknél. A quänek alacsonyabb termetükkel (164.4 cm.), rövidebb koponyájukkal, a söt szem-, hajszin gyakoribb előfordulásával lapp hatásra utalnak. Hilden szer. a finnek rendszertani helye ma még nem állapítható meg, a mongol rasszhoz való tartozásukat azonban az eddigi kutatások meg-

cáfolják. A mai finnek nagy része már közeledik a Ripley-féle homo tentomicus tipushoz, a nyugati finnek pedig csaknem teljesen e típusból állanak. Az a tény, hogy a termet a svédlakta nyugat felé nő, a koponya is hosszabb, kelet felé pedig a termet csökken s a brachykephalia erősebb, némi alapot nyújt azon feltevésre, hogy a finnek ősi típusa alacsonyabb termetű s rövidebb fejű lehetett.

Dr. Balogh Béla

Dr. Bartucz Lajos: Honfoglaláskori magyar koponyák. A M. N. Múzeum Néprajzi Gyűjteményei. V. köt. 4° 23 oldal szöveg, 40 tábla. Ára 5 pengő. Megrendelhető a szerkesztőség útján.

ANTHROPOLOGIA HUNGARICA

(ANTROPOLÓGIAI FÜZETEK)

ORGAN DER ANTHROPOLOGISCHEN
SECTION DER UNGARISCHEN GE-
SELLSCHAFT FÜR ETHNOGRAPHIE

ORGANE DE LA SECTION ANTHRO-
POLOGIQUE DE LA SOCIÉTÉ ETH-
NOGRAPHIQUE HONGROISE

BD. II.

H. 5-6.

TOME II.

NO. 5-6.

Die Körpergrösse der Schulkinder in Ungarn mit Berücksichtigung der Nationalität.

II.

Von Dr. Ludwig Bartucz.

Bei dieser Gelegenheit wollen wir folgende Fragen beantworten: Kommen die Unterschiede, welche betreffs der Körpergrösse zwischen den einzelnen Nationalitäten in erwachsenem Alter konstatierbar sind, auch schon im Kindesalter zum Vorschein? Wann treten sie zuerst auf und was für einen Zusammenhang weisen sie mit der Geschlechtsreife auf? Um eine Antwort auf diese Fragen bekommen zu können, habe ich in der IV-ten Tabelle die jährlichen Durchschnittsstaturdaten der untersuchten Kinder mit Berücksichtigung der Nationalität zusammengestellt.

IV. Táblázat (Tabelle IV.)

Életkor (Alter)	a) Fiúk (Knaben)				
	2103 Oláhok (Walachen)	866 Szlávok (Slaven)	12944 Magyarok (Magyaren)	2050 Németek (Deutsche)	449 Zsidók (Juden)
6	111 06	113 44	111 87	112 60	111 43
7	113 53	115 56	114 85	115 17	115 96
8	119 59	120 10	119 63	120 27	120 15
9	123 67	124 18	124 20	124 36	125 01
10	127 97	128 85	128 89	129 75	129 83
11	132 27	132 68	133 45	133 03	133 54
12	135 89	136 95	137 24	138 67	138 76
13	143 53	142 88	144 10	145 48	144 32
14	148 47	148 42	150 77	151 37	152 48
15	158 29	158 45	156 29	164 13	162 66
16	164 86	161 33	165 66	159 00	168 00
17	165 86	172 30	167 01	165 29	165 71
18			167 31	162 37	167 82
19	169 20		171 00		168 98
20		174 00	165 97		

	b) Leányok (Mädchen)				
	1529	730	11930	1966	425
6	109·58	109·10	111 22	111·72	109·04
7	112 41	113 73	114 22	114·50	114·02
8	117 41	119·76	118 89	119·75	119·57
9	122 70	123·85	123·37	123·97	124 98
10	127·04	127 67	128 53	129·68	128·99
11	132 44	132 86	133 41	134·05	134 92
12	137·20	137 73	138·26	139·63	142 61
13	143·90	149·41	147 59	149·56	147·58
14	149·33	147·78	150·37	149·25	150·07
15		147 67	153 95	156·75	155·25
16		150 00	156 27	158·00	154·14
17		151 00	152 10	155·00	157·00
18			156·43		152·00
19			153·40		155·40
20			156·33		157·00

Ein ausführlicher Vergleich der Daten dieser Tabelle führt uns zu folgendem Resultate. *Im 9-12-ten Jahre, auf welche Zeit die meisten unserer Daten sich beziehen, sind die Rumänen unter den 5 untersuchten Nationalitäten die kleinsten, etwas grösser sind die Slaven, eine Mittelstellung nehmen die Ungarn ein, dann folgen die Deutschen und die grössten Werte zeigen die Juden.* Der Umstand, dass die Reihenfolge der Nationalitäten betreffs der Körpergrösse in der erwähnten Zeit nicht nur bei den Knaben, sondern auch bei den Mädchen beinahe ohne Ausnahme immer dieselbe ist, beweist, dass die Körpergrösse der untersuchten Kinder im 9-12-ten Lebensjahre schon bemerkliche Rassenunterschiede aufweist. Es ist aber eine andere Frage, ob diese Grössenunterschiede auch im erwachsenen Alter dieselben sind. Sind sie nämlich dieselben, so geht der Grössenwachstum der Kinder dieser Nationalitäten durch den Rassenunterschied des erwachsenen Alters charakterisiert, parallel, wenn aber die Unterschiede in den verschiedenen Lebensjahren abweichend sind, ist auch das Grössenwachstum nach der Rassenzusammensetzung der betreffenden Nationalität verschieden.

Aus unseren Daten stellt sich heraus, dass die obenerwähnte Reihenfolge der 5 Nationalitäten: Rumänen, Slaven, Ungarn, Deutsche, Juden vom 12-ten Jahre an nach oben

ebenso, wie vom 9-ten Jahre an nach unten — und zwar in der ersten Richtung in grösserem Maasse, als in der zweiten — immer mehr unregelmässiger wird, bis endlich die Reihenfolge sich ganz verändert. Diese Veränderung der Reihenfolge steht wahrscheinlich auch mit der kleineren oder grösseren Zahl der untersuchten Kinder in Zusammenhang. Es ist aber sehr wahrscheinlich, dass auch andere Ursachen hier eine Rolle spielen, nämlich einerseits, dass der Rassenunterschied der Körpergrösse vom 9-ten Lebensjahre nach unten sich immer mehr verkleinert, andererseits, dass die Geschlechtsreife, welche bei den einzelnen Nationalitäten in verschiedenen Zeiten auftritt, das mit dieser in Verbindung stehende intensivere resp. langsamere Wachstum vom 12-ten Lebensjahre an nach oben kleinere resp. grössere Verschiebungen in den jährlichen Durchschnittsdaten der Körpergrösse verursacht. Dies wird auch dadurch bewiesen, dass während der Grössenunterschied (durchschnittliche Variation) der untersuchten 5 Nationalitäten im 6-7-ten Lebensalter kaum $2^m/m$ ausmacht, erhöht sich dieselbe in 17-20-ten Lebensalter schon um 6-7 cm. Und dass es tatsächlich so ist, können wir uns überzeugen, wenn wir das Grössenverhältnis der einzelnen Nationalitäten zueinander paarweise untersuchen.

Aus diesem Gesichtspunkte sind die rumänischen Kinder besonders interessant. Während sie nämlich im 6-12 Lebensalter unter allen untersuchten Nationalitäten die kleinsten sind, haben sie im 13-15-ten Lebensjahre schon die zweite, im 16-17-ten Lebensjahre die dritte und in 18-19-ten die vierte Stelle inne. Diese Erscheinung können wir auch bei den Mädchen beobachten, die im 7-13-ten Lebensjahre die kleinsten sind, in 14-ten aber schon die dritte Stelle in der Reihenfolge einnehmen. Es ist ohne Zweifel, dass diese Erscheinung nicht zufällig ist, sondern sie mit der früheren Geschlechtsreife oder mit der früheren körperlichen Entwicklung der rumänischen Kinder in Zusammenhang steht.

Wenn wir nun die rumänischen Kinder betreffs der Statur mit jeder anderen Nationalität vereinzelt, und zwar zuerst mit den Slawen, vergleichen, sehen wir, dass die rumänischen Knaben im 6-12 Lebensalter immer kleiner als die Slawen sind. Dieser Grössenunterschied nimmt aber mit den Lebensjahren immer mehr ab. Im 6-7-ten Lebensjahre sind die Slawen

noch mit 20 m/m , in 11-ten aber nur schon mit 4 m/m höher, als die Rumänen. Im 13-15-ten Lebensjahre ist die Körpergrösse der zwei Nationalitäten schon ungefähr gleich, abgesehen dass die Rumänen die Slawen einigermaßen übertreffen, wie im 16-ten Lebensjahr, wann sie mit 35 m/m höher als die Slawen sind. Vom 17-ten Lebensjahre angefangen verändert sich das Verhältnis wieder und die slawischen Knaben überflügeln die Rumänen betreffs der Körpergrösse immer mehr. Im Grossen und Ganzen können wir dasselbe auch bei den Mädchen, wenngleich viel unregelmässiger, konstatieren.

Die Staturdaten überzeugen uns also, dass *die Rumänen und Slawen in ihrem Wachstum schon im Kindesalter, wenigstens von dem 6-ten Lebensjahre angefangen, rassenmässige Unterschiede aufweisen und das Grössenverhältnis ihrer Kinder — von der früheren oder späteren Geschlechtsreife resp. körperlichen Entwicklung abhängig — in den einzelnen Lebensjahren verschieden ist. Die Wachstumsdaten deuten bei den Rumänen auf eine frühere, bei den Slawen aber auf eine spätere Geschlechtsreife.*

Was das Verhältnis der Rumänen zu den Magyaren anbelangt, sind die rumänischen Kinder im 6-18 Lebensjahre durchschnittlich um 5-20 m/m kleiner als die Magyaren, von dem 19-ten Lebensjahre angefangen flügeln sie aber die Magyaren langsam über, weil das Grössenwachstum bei jenen eine längere Zeit in Anspruch nimmt, respektive später zu Ende geht. Dies wird auch durch die Staturdaten der Soldaten und Erwachsenen bewiesen. Im Komitate Arad habe ich nämlich bei 6538 rumänischen Soldaten 164.42 cm. und bei 1536 ungarischen 165.21 cm. als durchschnittliche Körpergrösse erhalten. Die Magyaren übertreffen daher die Rumänen um 7.9 m/m . Bei Weisbach sind die rumänischen Soldaten 164.3 cm. und die ungarischen 165.8 cm. hoch. Die Daten von Weisbach beziehen sich aber nur auf wenige Individuen. Nach Bernstein ist die durchschnittliche Körpergrösse der Rumänen 163.5 cm. und die der Magyaren 163.7 cm. Hier macht der Grössenunterschied schon nur 2 m/m aus. Bei Körösi aber, der viel grösseres Material beobachtet hat, finden wir, dass die durchschnittliche Körpergrösse der Ungaren im 19-22-ten Lebensjahre 162.4 cm. und die der Rumänen 163 cm. ist. Was endlich die Erwachsenen anbelangt, beweisen meine Daten und die von Joseph

Lenhossék, dass die Rumänen im erwachsenen Alter entschieden grösser als die Magyaren sind.

Das Grössenverhältnis der Rumänen und Deutschen ist in den 6-20-ten Lebensjahren beständig, und zwar so, dass die Deutschen im jeden einzelnen Lebensalter grösser als die Rumänen sind. Dieses Verhältnis bleibt auch im erwachsenen Alter. Wir können also konstatieren, dass *das Grössenwachstum der zwei Nationalitäten grösstenteils parallel geht*.

Das Verhältnis der Rumänen und Juden betreffs der Körpergrösse ist auch interessant. Im 6-ten Lebensjahre sind die Kinder der zwei Nationalitäten beinahe gleich. Vom 7-ten Lebensjahre an flügeln aber die jüdischen Kinder die Rumänen immer mehr über, so dass der Unterschied bei den Mädchen im 12-13-ten Jahre und bei den Knaben im 14-15-ten schon 40-45 $\frac{m}{m}$ zu Gunsten der Juden aufweist. Nach der Geschlechtsreife nimmt dieser Unterschied wieder ab, so dass im 17-ten Lebensjahre die Kinder der zwei Nationalitäten schon beinahe gleich hoch sind. Das wird auch durch die Staturdaten der Soldaten bewiesen. Nach den Daten von *Berstein* und *Körösi* nämlich sind die jüdischen Soldaten kaum um 5 $\frac{m}{m}$ höher als die Rumänen und *Weisbach*, der ältere Soldaten beobachtete, fand, dass die Rumänen etwas grösser als die Juden sind. Es ist ohne Zweifel, dass das Grössenübergewicht der jüdischen Knaben und Mädchen den Rumänen gegenüber im ursächlichen Zusammenhange mit ihrer früheren Geschlechtsreife steht. Unsere Staturdaten beweisen also, *dass die jüdischen Kinder ihre Geschlechtsreife früher als die Rumänen erreichen*.

Wenn wir nun die slawischen Kinder mit den übrigen Nationalitäten in Bezug auf die Körpergrösse vergleichen, stellt sich heraus, dass die Slawen und Magyaren im 6-7-ten Lebensjahre beinahe gleich gross, ja sogar die Slawen etwas höher sind. Von dem 8-ten Lebensjahre an aber übertreffen die Magyaren die Slawen und die Differenz wird zu Gunsten der Magyaren immer grösser. Es ist diese Differenz doch bei weitem nicht so gross, wie sie zwischen den Rumänen und Juden stattfindet. Nach dem 15-16-ten Lebensjahre sind die Slawen wieder höher, als die Magyaren und dieses Verhältnis — wie die Untersuchungen von *Körösi*, *Scheiber*, *Weisbach* beweisen — bleibt auch im erwachsenen Alter. *Die Magyaren reifen also früher als die Slawen, letztere behalten aber ihre gestei-*

gerte Wachstumsintensität eine viel längere Zeit.

Bei dem Wachstum der Slawen und Deutschen kann man ein eben solches Verhältnis konstatieren, wie das zwischen den Slawen und Magyaren ist, jedoch mit dem Unterschiede, dass die Grössenabweichung der zwei Nationalitäten in der Zeit des gesteigerten Wachstums zu Gunsten der Deutschen grösser als bei den Magyaren ist und das Wachstum nach der Geschlechtsreife bei den Deutschen längere Zeit andauert. Aus diesem Grunde übertreffen die Slawen die Deutschen betreffs der Körpergrösse — wie die Daten von *Körösi, Scheiber, Weiszbach* beweisen, auch in der Soldatenzeit nicht. *Die ungarländischen Deutschen reifen also im Verhältnis zu den Slawen noch früher als die Magyaren und ihr Wachstum bleibt auch nach der Geschlechtsreife von stärkerer Intensität.*

Das Grössenverhältnis der Slawen zu den Juden ist ungefähr dasselbe, wie es zwischen den Rumänen und Juden war, mit dem Unterschiede, dass die Slawen im erwachsenen Alter die Juden betreffs ihrer Körpergrösse übertreffen:

Das Grössenverhältnis der Magyaren zu den Rumänen und Slawen haben wir schon behandelt. Was ihr Verhältnis zu den Deutschen anbelangt, sind die Kinder der zwei Nationalitäten im 6-7-ten Lebensjahre beinahe gleich hoch, später aber übertreffen die Deutschen die Magyaren immer mehr und dieses Verhältnis, wie meine Untersuchungen und die von *Körösi, Scheiber* und *Weisbach* beweisen, bleibt auch im erwachsenen Alter vorhanden. *Das Grössenwachstum der zwei Nationalitäten zeigt also auseinander gehende Richtungen und unsere Daten lassen auf eine etwas frühere Geschlechtsreife der Deutschen folgern.*

Die ungarischen Kinder weisen gegenüber den Juden ungefähr ein solches Grössenverhältnis auf, wie die Rumänen. Zwischen den Deutschen und Juden endlich besteht ein solches Verhältnis, wie wir es zwischen den Slawen und Juden sahen.

V. Táblázat (Tabelle V.)

Évi gyarapodás (Jährliche Zunahme)		Évi gyarapodás (Jährliche Zunahme)									
		a) Fiúk (Knaben)					b) Leányok (Mädchen)				
		Oláhok (Walachen)	Szlávok (Slawen)	Magyarok (Magyaren)	Németek (Deutsche)	Zsidók (Juden)	Oláhok (Walachen)	Szlávok (Slawen)	Magyarok (Magyaren)	Németek (Deutsche)	Zsidók (Juden)
Életkor (Alter)	Oláhok (Walachen)	Szlávok (Slawen)	Magyarok (Magyaren)	Németek (Deutsche)	Zsidók (Juden)	Életkor (Alter)	Oláhok (Walachen)	Szlávok (Slawen)	Magyarok (Magyaren)	Németek (Deutsche)	Zsidók (Juden)
6	+ 14.8	+ 43.4	+ 6.5	+ 8.8	+ 23.9	6-7	24.7	21.2	29.8	25.7	45.3
7	" 11.2	" 18.3	" 6.3	" 6.7	" 19.4	7-8	60.6	45.4	47.8	51.0	41.9
8	" 21.8	" 3.4	" 7.4	" 5.2	" 5.8	8-9	40.8	40.8	45.7	40.9	48.6
9	" 9.7	" 3.3	" 8.3	" 3.9	" 0.3	9-10	43.0	46.7	46.9	53.9	48.2
10	" 9.3	" 11.8	" 3.6	" 0.7	" 8.4	10-11	43.0	38.3	45.6	32.8	37.2
11	- 1.7	- 1.8	" 0.4	- 10.2	- 13.8	11-12	36.2	42.7	37.9	56.4	52.2
12	- 13.1	- 7.8	- 10.2	- 9.6	- 38.5	12-13	76.4	59.3	68.6	68.1	55.6
13	- 3.7	- 65.3	- 33.9	- 40.8	- 32.6	13-14	49.4	55.4	66.7	58.9	81.6
14	- 8.6	+ 6.4	+ 4.0	+ 21.2	+ 24.1	14-15	98.2	100.3	55.2	127.6	101.8
15	" 107.8	" 107.8	" 23.4	" 73.8	" 74.1	15-16	65.7	28.8	93.7	11.6	53.4
16	" 113.3	" 113.3	" 93.9	" 10.0	" 138.6	16-17	10.0	109.7	13.5	- 22.9	10.0
17	" 149.1	" 149.1	" 102.9	" 102.9	" 87.1	17-18	33.4	17.0	3.0	21.1	11.6
18	" 108.8	" 108.8	" 108.8	" 158.2	" 158.2	18-19			36.9		
19	" 176.0	" 176.0	" 176.0	" 135.8	" 135.8	19-20			- 50.3		
20	" 96.4	" 96.4	" 96.4	" 96.4	" 96.4						

In der V-ten Tabelle habe ich die jährlichen absoluten Staturdifferenzen, sowie die jährliche absolute Zunahme, d. i. die Wachstumsintensität der untersuchten Knaben und Mädchen mit Berücksichtigung der Nationalität zusammengestellt.

Was die jährlichen absoluten Staturdifferenzen der Knaben und Mädchen anbetrifft, erfahren wir, dass die Knaben zwar in den 6—10. Lebensjahren höher als die Mädchen sind, dieses Grössenübergewicht der Knaben nimmt doch von Jahr zu Jahr ab, so dass die Mädchen im 11-ten Lebensjahre die Knaben schon einholen, ja sogar sie auch um etwas übertreffen. Die Ursache ist ohne Zweifel in dem gesteigerten Wachstum der Mädchen zu finden. Es ist aber interessant, dass das Grössenverhältnis der zwei Geschlechter in dieser Zeit bei den 5 Nationalitäten nicht gleich ist, was wir mit der verschiedenen Rassenzusammensetzung der einzelnen Nationalitäten in Verbindung bringen können. Wenn wir nämlich aus den absoluten Staturdifferenzen der Knaben und Mädchen in den ersten 5 Jahren ein Durchschnittswert ausrechnen, stellt sich heraus, dass bis die deutschen und magyarischen Knaben im 6—10-ten Lebensjahre durchschnittlich um 5.06 m m resp. 6.42 m/m grösser als die Mädchen sind, erhöht sich die Durchschnittsdifferenz der Geschlechter bei den Juden auf 11.56 m m, bei den Rumänen auf 13.36 m m und bei den Slawen auf 16.04 m/m. *Die durchschnittliche Grössendifferenz der Geschlechter ist also in dem 6—10-ten Lebensjahre bei den Slawen die grösste, etwas kleiner ist sie bei den Rumänen und noch minder bei den Juden, bis sie bei den Deutschen und Magyaren auffallend gering ist.*

Nach dem Erreichen des 11-ten Lebensjahr, übertreffen die Mädchen die Knaben betreffs der Körpergrösse bei allen untersuchten Nationalitäten. Die Zeitdauer und die Grösse dieses Grössenübergewichtes der Mädchen wechselt sich aber nach der Rassenzusammensetzung der einzelnen Nationalitäten. Während die Zeitdauer bei den Magyaren kaum zwei Jahre lang dauert, nimmt sie bei den Rumänen schon 4 Jahre in Anspruch und während die geschlechtliche Grössendifferenz bei den Rumänen im 12-ten Lebensalter ihr Maximum von von 13.1 m m erreicht, zeigt sie bei den Slawen im 13-ten ein Maximum von 65.3 m/m Nach dem 14-ten Lebensjahre verändert sich das Grössenverhältnis der zwei Geschlechter mit der Ausnahme der Rumänen wieder und die Knaben übertreffen die Mädchen immer mehr und mehr.

Was die jährliche Grössenzunahme resp. Wachstumsintensität anbelangt, fällt es auf, dass alle Nationalitäten mit Ausnahme der Juden, im 6—7-ten Lebensjahre eine sehr geringe Wachstumsintensität aufweisen. Das wird aber durch die grössere Intenzität der darauf folgenden Jahren ersetzt, demzufolge diese geringe Abweichung bei den Juden einfach als eine jährliche Variation zu betrachten ist. Von diesem Falle abgesehen, ist das Wachstum bei den Knaben im 6—12-ten Lebensjahre und bei den Mädchen im 6—10-ten ziemlich gleichmässig; die jährliche Zunahme bewegt sich bei den ersten zwischen 43—45 m'm, bei den letzten zwischen 43—49 m'm. Das ist die Periode des ersten verlangsamten Wachstums nach *Weissenberg*. Die Wachstumsintensität steigert sich aber bei den Knaben nach dem 12-ten und bei den Mädchen nach dem 10-ten Lebensjahr augenfällig und die jährliche Grössenzunahme macht bei den ersten 70—77 m'm, bei den letzten 60—70 m'm aus. Das ist die Periode der zweiten, wirklichen Streckung nach *Weissenberg*, welche bei den Knaben bis 16—17-ten, bei den Mädchen bis 13—14-ten Lebensjahre dauert, in welcher Zeit das Wachstum sein Maximum erreicht. Hierauf lässt die Intensität des Wachstums plötzlich nach.

Die Hauptzügen des Wachstums sind also im Allgemeinen dieselben, wie bei *Weissenberg*. Die ausführliche Vergleichung unserer Daten führt aber auch zu kleineren Abweichungen. Das gesteigerte Wachstum zeigt sich zum Beispiel bei den deutschen und jüdischen Knaben schon im 11—12-ten Lebensjahre und bei den ungarischen und deutschen Mädchen gar schon im 9—10-ten Lebensjahre. Die durchschnittliche Zeitdauer des gesteigerten Wachstums macht bei den Knaben wie auch bei den Mädchen 4 Jahre aus, bei den slawischen Knaben nimmt sie aber 5 Jahre, bei den slawischen und jüdischen Mädchen dagegen nur 3 Jahre in Anspruch. Wesentliche Abweichungen sind auch in der Zeit des Auftreten des Maximums zu konstatieren. Die jüdischen, rumänischen und deutschen Knaben erreichen das Maximum im 14—15-ten, die Ungaren im 15—16-ten und die Slawen im 16—17-ten Lebensalter. Die Mädchen zeigen bei den Juden im 11—12-ten, bei den übrigen Nationalitäten im 13—14-ten Lebensjahre die grösste jährliche Zunahme.

Mithin beweisen unsere Daten, dass das Grössenwachs-

tum bei den Kindern der untersuchten 5 Nationalitäten so nach ihrer Rassenzusammensetzung, wie auch dem Geschlechte nach verschieden ist und mit der Geschlechtsreife in näherem Zusammenhange steht. Die wahrscheinliche Reihenfolge der Geschlechtsreife ist bei den 5 Nationalitäten die folgende: Juden, Rumänen, Deutsche, Magyaren, Slawen.

Arunta and Marind-anim

By Géza Róheim.

ii.

The churinga.

In one of his fundamental papers on the ethnological affinities of Australian tribes Father Schmidt indicates the probably northern (New Guinea) origin of the cultural wave represented by the Arunta. He regards the stone churinga as the visible „shibboleth“ of these tribes.¹ In my book on „Australian Totemism“ I have tried to prove the close connection between the idea of embryonic ancestors, their petrification and their embodiment in the churinga stones (and rocks) as vehicles of procreation. The churinga are responsible for the origin of children because they themselves are symbols both of the penis and the embryo. Geb who is one of the incomplete, embryonic beings, begins by being merely a human face carved out of stone and the rock-born incomplete beings of Borneo are remarkable for their abnormally large heads. It is a well known fact that the head in the embryo is oversized as compared to the proportion in adults. The human face carved out of stone reminds us forcibly of the churinga; for the concentric circles which are the characteristic ornaments of these stone slabs are derived from the conventionalized representation of the human face as found in New Guinea.² The big round stones found by Wirz at the upper Maro and derived by the natives from their former home, the Fly

1. P. W. Schmidt: Die Stellung der Aranda Z. f. E. 1908. 899.

2. A. C. Haddon: The Decorative Art of British New Guinea. Mem. Roy. Irish. Academy. X. 113.

River, are probably the prototypes of the Central Australian churinga. Like in Aruntaland they are called clan ancestors and have been in possession of the tribe for ages. They may not be removed from their place; for this would mean lack of food, illness of all sort and ultimately the extinction of the clan.¹ „The loss of Churinga is the most serious evil which could befall a group.“² As long as the kuntanka (Lorit ja name of Churinga) is safe in the cave, there is no danger for the individual with whom it is connected. If lost or removed he is liable to be punished with disease by the ancestor whose body it represents.³ As the churinga play an indispensable part both in the food ceremonies and in the procreation of children it is easy to see the connection between lack of food the extinction of the clan and the ancestral stones of the Marind-anim. We find these ancestral stones closely connected with certain secret ceremonies and songs and the belief in the Dema ancestors manifesting themselves in stone, song and ceremony⁴ In Central Australia as among the Marind-anim these Dema-stones (churinga) are really petrified ancestors and their principal magical department is that of fecundity.⁵ The whole complex of Central Australian totemic myth and religion compelled me to interpret the churinga-stones as modified penis symbols and this has been corroborated by the recent discovery of phallic ancestral representations in Central and North-West Australia.⁶

The sacred stones of the Arunta are carefully hidden in the small caves called Ertnatulunga. Each totem is connected with a certain locality, the Oknanikilla, and every local totem centre contains one of these Ertnatulunga „The immediate surroundings of one of these Ertnatulunga is a kind of haven of refuge for wild animals; once they come close to one of these they are safe, because any animal which when pursued, ran by instinct or by chance towards the Ertnatulunga was, when once it came close to it, tabu and safe from the spear

1. Wirz: l. c. II. 17.

2. Spencer and Gillen: Native Tribes 135.

3. Strehlow: Aranda und Loritja. II. 82.

4. Wirz: l. c. 16.

5. Cf. Wirz: l. c. II. 6, 46.

6. E. Mjöberg: Vom Phalluskult in Nord Australien. Archiv für Anthropologie. 1923. XIX. 86. H. Basedow: The Australian Aboriginal, 1925, 288.

of the pursuing native. Even the plants in the immediate vicinity of the spot are never touched or interfered with in any way."¹ After having fulfilled their mission on earth the ancestors of the Arunta lived on in underground caves whence they had originally emerged to the surface of the earth and their bodies turned into stones, bushes trees which still form conspicuous features of the local totem centres.² As for the Marind-anim we are told that the Dema did not die, but after finishing their earthly existence they disappeared into the earth into rivers or the sea where they still continue to exist. Such a place is called Dema-mirav i. e. dema-place. There is always something remarkable connected with these dema-places and myths are told to explain the prominent features of the landscape. The places where the Dema themselves continue to exist are dema-places but there are also other dema-places of secondary importance as they derive their dema-quality not from the ancestors themselves but from objects that came into contact with them or belonged to them.³ The dema-mirav are usually also totem centres i. e. localities where the totem animal supposed to have been procreated by the dema is particularly abundant. The petrified form of the dema naturally forms the central feature of the dema-place just as the churinga lies stored away in the *ertnatulunga*. In a certain sense the dema-place is respected and avoided; the avoidance is mingled with rudimentary forms of sacrifice.⁴ Probably the spirit lodges in the ceremonial of the secret societies must be interpreted as specialised developments of the same original concept.⁵ Having interpreted the churinga as the penis and the *ertnatulunga* as the vagina it is significant to find the male and the female genital organ, carved out of stone in the spirit lodge of the fire-cult. Wirz-

1. Spencer and Gillen: *Native Tribes* 133, 134.

2. Strehlow: l. c. II. 50, 51.

3. Cf. „die Plätze wo sich die *altjirangamitjina* in *tjurunga* oder in Bäumen resp. Felsen verwandelt haben, werden *mbatitja* (grosser Totem-Platz) auch *tmarutja* (ewiger Platz) genannt. Die Lagerplätze hingegen wo sie sich nur zeitweilig aufgehalten haben, wo sie auf ihrer Reise geschlafen haben, heissen *takapa* (zeitweiliger Aufenthaltsort)“ The localities of the second order are less important than those of the first. Strehlow l. c. I. 5.

4. Wirz: l. c. II. 514—17.

5. Cf. the *kwod* and the *augud* *Cambridge Reports* V. 373, 377. Schmidt in *Z. f. E.* 1908. 900.

remarks: „Es scheint dass in allen Geisterhäusern sich ein derartiger Stein-Dema befindet, wie auch an den meisten Plätzen (Dema-mirav) wo sich ein Dema aufhalten soll.“¹

III.

The Dema and the Alcheringa ancestors.

The close connection between myth and environment is one of the peculiar features of Central Australian mythology. The tribe is connected with its environment by the past; there is scarcely a prominent feature in the landscape without a myth, and these accounts of the totemic ancestors form what must be called a mythical topography.

The similarity to what we find among the Marind-anim is striking: „Die Dema-mirav umspannen wie ein Netz das ganze Land und knüpfen überall an, wo sich etwas Ungewöhnliches zugetragen hat.“ Hence the many local names at places where you find nothing but a little ditch, a bush or a mound of earth. These local names are always derived from events that happened when the Dema roamed about on earth.² — — — we might well say „in the Alcheringa“. „Alcheringa is a word which denotes the whole period during which the mythical ancestors of the presents Arunta tribe existed“.³ This idea of a mythical „aurea aetas“ is characteristic of the tribes with the Central Australian type of totemism: the Worgaia call this period mai-inwa⁴ the Binbinga and Tjingilli use the word mungai (the name of the totemic animal or totem centre in the Warramunga)⁵ the Nullakun call the mythical age mumus.⁶ Accordind to the views of the Marind there was a period when only the Dema existed: mankind, animals and plants

1. Wirz: l. c. II. 85. Italics are ours! Cf. the immigrant heroes of the Torres Straits who evidently represent the same wave of culture that characterizes both Arunta and Marind-anim and „the life of each of whom resided in a particular stone“. A. C. Haddon: *Magic and Religion*. Cambridge Reports V. 377.

2. Wirz: *Die Marind-Anim* II. 15.

3. Spencer and Gillen: *Native Tribes* 387.

4. Idem: *Northern Tribes*. 753.

5. Idem: *Ibidem*. 754.

6. B. Spencer: *The Native Tribes of the Northern Territory*. 1914. 172.

came afterwards, „This was a period of continual creation and transformation: the mythic age of the Marind-anim and their neighbours.“¹ A peculiar feature of Arunta traditions is that they do not represent the present social organisation of the tribe but refer to a period unacquainted with totemic and marriage restrictions.² „It would be a mistake to regard the marriage regulations as institutions that existed in the Dema-period. Such an idea would never enter the head of a Marind“³ We have already noted the fact that the Dema are above death and prone to petrification just like the Alcheringa ancestors and in the chapter on intichiuma ceremonies we shall prove the equivalence of their earthly functions. Seemingly, however, there is one feature in the natural history of Alcheringa beings that does not reappear in New Guinea — — — their power of reincarnation. It is well known that every Arunta is regarded as the reincarnation of a totemic ancestor and derives his name from the supernatural being whom he represents.⁴ If the woman has become enceinte by going near the transformed body of an emu-ancestor, the child who is regarded as the reincarnation of the emu being receives a name denoting its affinity to the emu totem, such as ; ilia-kurka = little emu or iliapa = emu father.⁵ This is the name used in ordinary life and it is remarkable to find the same name (i. e. the profane as opposed to a secret name) derived in the same way among the Marind-anim. This name is usually derived from some totemic ancestor of the child for instance Jaba-ongat = the great coco-nut, Koinapet = the white banana etc. Nobody would be allowed to assume a name that is not connected with his totem.⁶ If we use the Arunta evidence to help us to interpret the features of Marind mythology we shall find a positive proof for this view. We are told that the local totem centres are places at which the totem animal is especially abundant,⁷ — — — naturally so, from an A-

1. Wirz: l. c. II. 15.

2. Spencer and Gillen: Native Tribes 392, 393.

3. Wirz: l. c. II. 15.

4. Spencer and Gillen: Nat. Tr. 123, 124.

5. Strehlow: l. c. II. 53.

6. Wirz: l. c. I. 35, 36.

7. Strehlow: l. c. II. 52.

runta point of view, since the „ratapa spirit children“ of the particular totem are continually emanating from the ancestral body and becoming incarnated in the human and animal representatives of the totem.¹ „Another peculiarity of the Dema-mirav is that they are frequently totem places i. e. that the animals or plants which are derived from or have been procreated by the particular dema are especially numerous at the particular locality.“² The belief that the dema are in the habit of forcing their entrance into the human body through the natural openings looks like a rudimentary form of conceptional totemism. At Domandeh there is a dangerous dema who tries to enter into women through the vagina and young girls who do not wear the protective apron must be careful to avoid the spot.³

G. Róheim.

1. „The spirit kangaroo enters the kangaroo animal in just the same way in which the spirit kangaroo man enters the kangaroo woman“ Spencer and Gillen: Nat. Tr. 206, 207.

2. Wirz: l. c. II. 15. cf. ibid. II. p. 77. „The place is held in awe, for fear of the Dema who continues to live in the swamp.“ Auch viele Sumpfvögel befinden sich da selbst (Totemabkömmlinge) pp. 88. (At the place where the rotan Dema lives there is still a lot of rotan) p. 127.

3. Wirz: l. c. II. 9. The existence of totems like „sleeping“ and „coitus“ ibid. p. II. 33. reminds us of the totems „baby“ and „sexual desire“ among the Kariera. A. R. Brown: Three Tribes of Western Australia. Journal of the Royal Anthr. Inst. 1913. 161. or „vomiting“ among the Ngaluma l. c. 173. They are closely connected with the Central Australian, „system“ of totemism i. e. they postulate the existence of inti-chiuma ceremonies and the belief in the supernatural conception of children.

LITERATUR.

Dr. Ludvig Bartucz: Altungarische Schädel. Ethnographische Sammlungen des Ung. Nationalmuseums. Heft V. 4° 23 S. mit 40 lithogr. Tafeln. Budapest, 1926. Deutsch-Ungarischer Text Preis 4 Mk. Verfasser hat seine Untersuchungen an 74 authentischen altungarischen Schädeln aus der Zeit der Landnahme (IX. Jahrhundert) angestellt und kommt zum folgenden Resultate:
„Das Altungartum bildet also nach unseren daten ein solches Rassenkonglomerat, welches aus drei Hauptelementen u. zw. aus der ostbaltischen, mongolischen und kaukasischen Rasse besteht. Zu

diesen gesellt sich ein geringerer Einschlag von mediterraner und nordischer Rasse. Wenn wir nun die Schädel mit Hilfe der Grabbeigaben gruppieren, können wir auch auf die ethnische Bedeutung dieser Rassenelemente schliessen. Es stellt sich nämlich heraus, dass die Gräber, in welchen die schönsten, charakteristischsten Beigaben (Pferd, Schwert, Pfeil, Münze, Kleidungsschmücke u. s. w.) gefunden worden sind, Schädel von überwiegend kaukasisch-mongolischem Rassentypus und Skelette von übermittelgrosser Statur enthalten. Dem gegenüber sind die Schädel vom mediterranen und nordischen Typus grösstenteils ohne Beigaben oder aus sehr ärmlichen Gräbern zum Vorschein gekommen. Die Gräber mit ostbaltischen Schädeln waren von mittlerem Reichtum. Daraus können wir schliessen, dass die obere Schichte des Altungartums grösstenteils aus dieser kaukasisch-mongolischen Rassenmischung, die Masse des Volkes aber aus der ostbaltischen Rasse bestand. Die mediterranen und nordischen Rassenelemente hat das

Altungartum hauptsächlich schon in der neuen Heimat aus der hier gefundenen Bevölkerung angenommen. Das wird auch dadurch bewiesen, dass die Bevölkerung Transdanubiens vor der Landeseroberung ausser den verwandten Rassenelementen der Hunnen und Awaren zumeist aus Individuen von mediterranem und nordischem Rassentypus bestand,

Auf Grund der uns bisher zur Verfügung stehenden antropologischen Daten können wir uns also die Rassenstruktur des Altungartums auf folgende Weise vorstellen. Ein Volk von grösstenteils kaukasisch-mongolischem Rassentypus (Ethnologisch: Turko-Tataren) hat sich auf ein anderes Volk (Ethnologisch: Wolgaugren) von hauptsächlich ostbaltischer Rasse, welches aber auch mongolische, Rhjäzan- und mediterrane Rassenelemente enthielt, überwältigt, sich mit ihm vermenigt und aus dieser Mischung entstand das Altungartum, in welchem das kaukasisch-mongolische Element auch weiterhin eine führende Rolle gespielt hat.“